

Bílé Karpaty

Biele Karpaty

4/2001

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Z obsahu:

- * Kdo chce zavřít česko-slovenskou hranici? * Nivničit houbaři se sdružili
- * Několik rad, jak omezit odpady * Budky do každé zahrady * Jak zimují netopýři

Zajímavou partu houbařů a mykologů vám představíme v rozhovoru s Josefem Trtkem z Nivnice na str. 2 - 3.

Co dělali zoologové z celé ČR v Karpatech, ale i jak vypadaly Dušičky v Hornej Súči nebo letní tábor v Červenom Kameni, se dočtete v rubrice **Akce v Bílých Karpatech** na str. 4 - 5.

Sladký podzim na Hrozenku - zvláštní důsledky jedné dopravní nehody vysvětlí Pavel Bezděčka na str. 7.

Několik rad, jak omezit odpady, najdete v rubrice **My a životní prostředí** na str. 12

Obsah:

Úvodník

Kdo chce zavřít česko-slovenskou hranici?.....1

Náš rozhovor

Nivniční houbaři se sdružili 2

Akce v Bílých Karpatech / Akcie v Bielych Karpatoch

Česko-slovenský Silvestr na pomezí,

Žili mezi námi, Zoologický seminář.....4

Spomienky na letný tábor, Čápi5

Ovoce našich dědů

Watervlietské mramorované6

Žijeme v Karpatoch či v Karpátach?6

Sladký podzim na Hrozenku7

Učíme se od mala / Učíme sa od mala

Nabídky učitelům a žákům8

Semináře „Desatero domácí ekologie“9

Napsali jste nám

O pěstování původních dřevin 10

Recenze

Pocta svému kraji - Horňácku10

Z kroniky

Co nám říkají místní jména (2)11

My a životní prostředí

Několik rad, jak omezit odpady.....12

Recenze

Co dělat, když ...?..... 13

Zprávy ze Správy / Správy zo Správy

Památné stromy (7),

K čemu je Státní fond životního prostředí 14

Pole neorané

Návrat kopaničiárov16

Malá vojna bošácko-březovská17

Zelená planeta

Zelená planeta17

Tajemství přírody / Tajomstvá prírody

Budky do každé zahrady18

Jak zimují netopýři19

O lubinských gajdošoch (2).....21

Pohádka / Rozprávka

O tom, proč veverka dělá velké zásoby 22

Zelená planeta

31 Zeměspráv23

Pro chytré děti24

Jak zimují netopýři?

Odpověď najdete

v rubrice **Tajemství**

přírody na str. 19.

K čemu je dobrý Fond životního prostředí? odpovídá jeho ředitelka Radka Bučilová v rubrice **Zprávy ze Správy** na str. 14 - 15.

Kdo chce zavřít česko-slovenskou hranici?

Téma česko-slovenské hranice se nyní stále častěji objevuje v médiích, především v souvislosti s navrhovanými změnami režimu. Často můžeme slyšet, že EU vytýká oběma státům nestandardnost režimu na společné hranici, zejména pak možnost jejího překračování na libovolném místě. K tomu se připojují požadavky, odvolávající se na Schengenskou úmluvu.

Současný hraniční režim je upraven dohodami mezi vládami ČR a SR ze dne 29.12.1992. Podle nich existuje mezi ČR a SR bezvízový styk a občané obou států mohou překračovat společnou hranici na libovolném místě na občanský průkaz. Skutečně tu existuje problém nelegálních přechodů hranice občany třetích států - většinou běženců. Stejně tak existuje problém pašování zboží. Ale tyto problémy nejsou tak závažné, jak se občas tvrdí. Celkový počet nelegálních přechodů hranice v posledních letech klesá a přitom se zvyšuje relativní počet zadržovaných běženců. Množství pašovaného zboží je s ohledem na existenci celní unie zanedbatelné.

Současný liberální hraniční režim je důležitý zejména pro obyvatele území po obou stranách hranice. Mnozí z nich mají na opačné straně hranice své příbuzné a blízké, zemědělské pozemky, lesy, nemovitosti apod.. Koná se řada společných kulturních a společenských akcí, existuje řada společných hospodářských aktivit. Některé části příhraničních obcí jsou lépe přístupné z území druhého státu. Hranici protíná řada turistických cest a cyklostezek, jejichž rozšiřování je žádoucí pro další rozvoj turistického ruchu v této oblasti jako jedné z mála možností ekonomického rozvoje.

Uvažovaná opatření na hranici především znemožní překra-

čování hranice mimo přechody pro občany ČR i SR a fyzické zatarasení stávajících přeshraničních cest (včetně polních, cyklostezek, turistických stezek) - jde přibližně o 150 cest. Místo toho má být zaveden tzv. malý pohraniční styk včetně zřízení hraničních přechodů pro nějgurčených. Ten má sloužit výhradně pro občany ČR a SR, jenom v území v blízkosti hranic a pouze na omezenou dobu. Přitom se počítá s velmi malým počtem přechodů pro malý pohraniční styk a s omezenou dobou provozu.

Že realizace uvažovaných opatření přinese zásadní negativní důsledky pro život obyvatel po obou stranách hranice, je nabitelní. Ty se projeví např. v omezení ekonomických aktivit obyvatel, v komplikacích v příbuzenských a přátelských vztazích, v problémech při pořádání společných kulturních a společenských akcí. V těch osadách, které jsou dopravně přístupné pouze z území druhého státu, to může v případě náhlých vážných zdravotních problémů přinést důsledky až fatální. A to vše je navrhováno v oblasti, kde vyvíjejí činnost 3 česko-slovenské euro-regiony, pro které je co možno nejužší přeshraniční spolupráce smyslem jejich vlastní existence a cílem jejich snažení.

Ovšem tvrzení, že toto zpřísnění po nás požaduje Evropská unie, nelze nijak doložit. Naopak při nedávné návštěvě ve Strání řekl vedoucí jejího zastoupení v ČR Ramiro Cibrian zcela jasně, že očekává současné přijetí ČR i SR do EU v roce 2004 a že EU nemá v současné době zájem na zneprůchodnění hranice mezi ČR a SR. A zmiňovaná Schengenská úmluva umožňuje i hraniční režim ještě volnější, než je současný, což dokazuje příklad hranice mezi Švédskem a Norskem. Jen obtížně lze tedy najít důvod pro připravovaná hraniční opatření. Ale -

uprchlíci a běženci, kteří nelegálně překročí česko-slovenskou hranici se dříve nebo později pokusí překročit hranici česko-německou. A že Německo na naši vládu vyvíjí tlak, aby byl počet těchto běženců omezen, je známo. Ukazuje se tedy, že místo problému na česko-slovenské hranici

Anekdota Jaroslava Popa pochází z r. 1969.

existuje problém na hranici česko-německé a nabízí se tak vysvětlení, že připravovaná změna režimu na hranici jedné má vyřešit problém na hranici jiné. Takový postup se obvykle nazývá řešením zástupného problému. Přitom se navíc v daném případě nejedná ani tak o problém česko-evropský, nýbrž spíše o problém česko-německý.

Ostraha česko-slovenské hranice není příliš dobrá. Toho lze ovšem místo nákladných a velmi problematických chystaných opatření dosáhnout zlepšením práce a posílením pohraniční policie a celních orgánů. Jakékoliv zpřísnění režimu přinese v každém případě problémy lidem a jejich spolupráci. To snad nechceme obecně a ve vztahu ke Slovensku zejména. Společná Evropa je Evropou regionů a spolupráce mezi nimi. Do Evropy snad směřujeme. A nebo ne?

Radovan Kunc
Jana Hajduchová

Nivniční houbaři se sdružili

Loni se stala v Nivnici, obci nedaleko Uherského Brodu, pozoruhodná událost. Byl zde založen houbařský spolek nebo oficiálně: Mykologický kroužek Nivnice. Rok poté se členové veřejně ukázali velmi pěkně upravenou výstavou hub v bývalé budově místního národního výboru.

Zvědaví na to, „jak a proč“ funguje tato občanská iniciativa, poprosili jsme o rozhovor zakladatele a předsedu kroužku, Josefa Trtka (62 let).

Kdo kromě Vás ještě ve vašem kroužku figuruje?

„V současné době máme deset řádných členů, zaregistrovaných i u České mykologické společnosti v Praze, a tři čestné členy. Jako místopředsedu jsme zvolili Maximiliána Pilka. Hospodářem je Adolf Kopecký (kuchař),

mluvčím a sekretářem Josef Petula. Většina členů má kolem důchodového věku, nejmladší člen má kolem 40 let.“

Jak jste se dali dohromady?

„Bydlel jsem 30 let v Brodu, kde jsem pracoval ve Slovácových strojírnách, ale jezdil jsem sem o víkendech chatařit. Při tom jsem to houbaření pochopil, protože co dělat na chatě? Tak jsem chodil na houby do Prašnic nebo do Králova. Od roku 1975 jsem členem České mykologické společ-

nosti a odebírám jejich časopis - Mykologický sborník. Nyní zde bydlím, a jak jsme v hospodě s dalšími chlapy vykládali o našich nálezech a receptech, tak jsme se rozhodli, že dáme své zálibě určitý řád a směr a požádali jsme o přijetí do ČMS. Mimochodem, všechny události, dopisy a podobně dokumentuji, vedu vlastní kroniku.“

Můžete nám přiblížit záměr vašeho kroužku?

„Hlavním cílem spolku je seznamovat se navzájem i další nivnické občany - pomocí výstav - jak s použitelnými houbami, tak i s nebezpečím jedovatých hub, které se v naší oblasti vyskytují. Svou pozornost chceme zaměřit také na naši mládež, v neposlední řadě se věnujeme i ochraně lesa a přírody jako celku.“

K našim dosavadním činnostem patří soutěže o nejchutnější nakládané houby, vyhlásili jsme soutěž o první májovku, zabudovali jsme informační skřínku, účastníme se odemykání a zamykání lesa. A neomezujeme se jen na houbaření. Jsme také milovníky přírody. Našli jsme tu například paseku s desítkami kvetoucích exemplářů lilie královské. Ale letos jsme bohužel zjistili, že zvěř skoro všechny nakvetlé rostliny sežrala.

Lidé nás berou také jako ochránce přírody, obracejí se na nás, když něco mají. V loňském roce našli po odletu černého čápa a přinesli nám ho domů. Vypadalo to, že měl nějakou chorobu, takže jsme zavolali zvěrolékaře, ale ten nás tak zklamal, on se vůbec nedojel na něj podívat. Tak jsme ho týden chovali, než jsme vypátrali, která zoologická zahrada by ho vzala. Byl tak krotký, že chodil i po baráku.

Jinak si všímáme i znečišťování životního prostředí, jako na-

Josef Trtek

příklad černých skládek. Ale nevíme, kde tyto věci nahlásit. Tady na obci není nějak zájem o konkrétní případy. Když tu byla vytvořena komise životního prostředí, nikdo se nás ani neoptal.“

Jaké akce jste už organizovali?

„Největší akcí, kterou jsme uspořádali v posledním zářijovém víkendě, byla naše první houbařská výstava. Byli jsme s ní velmi spokojeni. Na podnět starohrozenkovského faráře Josefa Josefíka, který pochází z Nivnice, jsme sbírali hlavně v oblasti Moravských Kopanic, kde najdete hříby na každém kroku. Nadšení mezi nás vyvolal objev lišky obecné, která kvůli špatnému stavu životního prostředí před několika desítkami lety prakticky z našich lesů vymizela. Celkem se nám podařilo určit a vystavit přes sto dvacet různých druhů hub všeho druhu - hříby, holubinky, muchomůrky, ale i choroše a další. K tomu jsme návštěvníkům výstavy nabízeli i jídla z čerstvých hub.“

Zájem spoluobčanů byl neočekávaně velký. Během těch dvou dnů se přišlo podívat čtyři sta lidí. To nás málem zaskočilo. Přivítali jsme i starostu a místopředsedu. A v pondělí se přišly poučit čtyři nejvyšší třídy základní školy. Samozřejmě jejich zájem nebyl vždy tak velký, protože tam chodili

povinně, aby se něco naučili. Když jsem mezi nimi chodil, řekl jsem, jaké mají s sebou pěkné atlasy. Na což jedna holka reagovala slovy: „radši bych ho podpálila.“ Ale to byla spíše výjimka.“

Myslíte si, že se kroužek rozroste?

„Děláme všechno proto, aby lidé o nás věděli a zájemci nás mohli najít. Směřem k spoluobčanům máme tady mezi kostelem a školou svou nástěnku. (Musím však říct, že tomu předcházela trochu složitější komunikace s obcí, než jsme na to dostali nějaké peníze.) Kromě toho dáváme také o sobě vědět v Nivnických novinách a několikrát jsme se dostali do Slováckých novin. Také je o nás zmínka na nové videokazetě o Nivnici.“

No a přes výstavu jsme podchytili jednoho kluka, který teď chodí za mnou s houbami, abych mu řekl, co vlastně našel, jak je to dobré nebo vzácné. Nevím, jestli ho už můžeme oficiálně přihlásit jako člena, jestli není nějaká věková hranice. Ale má zájem, takže asi v něm máme nástupce.“

Kolik stojí členství kroužku a co nabízíte členům?

„Do Prahy posíláme dvě stovky ročně, ale do místního spolku zatím neplatíme žádné příspěvky. Stejně mentalita lidí je taková, že raději utrací stovku za pivo v hospodě, než aby dali padesátku do něčeho takového. Náklady na výstavu jsme pokryli dobrovolným vstupným, ale jinak se pro tu dobrou věc obětujeme.“

Pro členy máme různé společenské akce, jak jsem uvedl, a k tomu jezdíme na houbařské výlety, ale to v menších skupinách - kolik se vleze do jednoho osobního auta. Protože kdyby nás bylo moc, bylo by to proti přírodě. Neděláme takové rojnice. Každý houbař chodí nejraději na své místo, protože ví, že tam něco nasbírá. A pak to společně dáme

dohromady s knihami, které máme. Za mnou se chodí poradit i další lidé. Dále studujeme kuchyňské a léčivé vlastnosti hub, vyrábíme různé speciality z hub, od houbového guláše až po paštiky a sekanou.“

Mohu potvrdit, že vaše jídla jsou velmi chutná. Nemáte pro naše čtenáře nějaké recepty?

„My nemáme hotové recepty, improvizujeme. Akorát vám mohu říct, co jsme udělali ze sírovce, který teď hodně roste. Není problém najít deset kilo tohoto choroše a pak jsme vymysleli, že se z toho dá dělat dobrá sekaná. Ale musí tam být třetina bučku, protože to hodně saje tuk. Napřed jsme zkusili houbové škvarky a když jsme to donesli do hospody, tak to přítomní nepoznali. Ale více vám asi neřeknu. Však spoustu receptů najdete v atlasech hub.“

Moje oblíbená houba je čirůvka májovka. Ta je voňavá, všestranně použitelná. A nemůžete ji prakticky s dalším druhem zaměnit, nic podobného na jaře neroste.“

Co můžeme od vás ještě očekávat? Měli byste zájem třeba zmapovat nějaké území?

„Na sobotu 17. listopadu plánujeme zamykání lesa. Po novém roce zase uděláme košť naložených hub. To lidi zajímá.“

O mapování určitě máme zájem, pokud by byly peníze na základní autoprovoz na vybrané lokality. Prakticky každý druhý z nás má osobní auto, skoro všichni jsme v důchodě, takže určitě s tím budeme rádi pomáhat. Co sami nezvládneme určit, to bychom zdokumentovali a nebo poslali odborníkům do Brna nebo do Prahy.“

Vaše kronika má titul Kronika mykologů a houbařů Nivnice. Jaký vidíte rozdíl mezi houbařem a mykologem?

„Haha! No, já si myslím, že mykolog, to je ten organizovaný.“

A zatímco si houbař vezme tašku a jde, tak mykolog má sebou košík, igelitový sáček na vzorky a atlas. Mykolog někdy chodí do přírody bez záměru sbírat houby a přitom si něčeho všimne, z čeho si chce vzít vzorek. Asi tak.“

A co houbaře, jako jste vy, nejvíc potěší: nález velkého množství jedlých hub nebo nález nějaké velké vzácnosti? Jinak řečeno, dáváte spíše na kvantitu nebo na kvalitu?

„Osobně, ale teď mluvím za sebe, jsem nikdy netoužil po velkých kvantech. Dokonce nepovažuji za dobrou věc zveřejňovat, že někdo našel na nějakém místě šest set praváků. Proč to člověk sbírá? Potom to ani všechno nezpracuje. To jsou hamouni. Ne, spíše bychom měli být tak vychováni jak v Rakousku, kde je stanoveno maximum dva a půl kila na osobu. Já mám radost chodit sem tam a nacházet různé druhy. A občas se na vás usměje štěstí a najdete nějakou vzácnost jako letos hřib Fechtnerův nebo rudonachový.“

Čímž uzavíráme krásnou ukázkou, jak kombinovat příjemné s užitečným.

Jan W. Jongepier

Česko-slovenský Silvestr na pomezí

Společnost pro trvale udržitelný život ČR a Společnost pro trvalo udržitelný život SR ve spolupráci s Euroregionem Bílé-Biele Karpaty a Přípravným výborem Slavností bratrství Čechů a Slováků na Javořině opět připravují Česko-Slovenský Silvestr na pomezí, tentokrát jubilejní - desátý.

Silvestr začne již 29. prosince srazem ve Starém Hrozenkově. 30. prosince proběhne přechod hraničního hřebene Bílých Karpat, který je vhodný jen pro zdatné turisty. V poledne 31. prosince

následuje společný výstup na Velkou Javořinu kde se ve 13.00 hod. účastníci setkají u hraničního kamene bratrství Čechů a Slováků a obnoví památní mohyly Josefa Vavrouška (kámen či kamínek si každý donese z domova). Večer bude v restauraci Zámeček ve Strání probíhat oslava konce starého a začátku nového roku - půlnoc přivítáme u vatry.

Zváni jsou všichni, kteří chtějí strávit Silvestra 2001 v netra-

dičním duchu, podpořit myšlenku Česko-slovenské vzájemnosti a vzdát hold Josefu Vavrouškovi (autoru myšlenky této akce), jeho dceři Petře a všem, kteří přispěli k naplňování společných ideálů.

Zájemci se do 15.12. mohou ohlásit na níže uvedených adresách.

Radovan Kunc
Mariánské nám. 127
686 01 Uh. Hradiště
kunc@oku-zl.cz

Dagmar Lišková
Jiráskova 3
911 01 Trenčín
liskova@changenet.sk

Žili mezi nami

Pamiatka zosnulých mala tento rok v Hornej Súči aj netradičný a inšpirujúci rozmer.

Sála kultúrneho domu sa totiž premenila na obrovskú maketu obce vrátane príľahlých kopanic. Pri každej chalupe - každom dome súčasníci vystavili fotografie, mená či spomienky ľudí, ktorí tu prežili svoj život.

Tohtoročná prehliadka „Žili medzi nami“ bola už zopakovaním vlaňajšej premiéry. Podľa autora myšlienky a iniciátora zaujímavej akcie - p. Milana Vrba, poslanca Obecného zastupiteľstva - bolo vlni vystavených 350 fotografií, v tomto roku viac ako dvojnásobok! K videniu boli až 70 rokov staré fotografie ľudí pri práci, pri odpočinku, pri slávnostných udalostiach, divadelníkov - ochotníkov, pasákov kráv či oviec, papučiarov (výrobcov súčasných papuč), ale aj foto-

grafia prvého bicykla v dedine s jeho pyšným majiteľom Jánom Barincom, fotografia otca a jeho 14-ročnej dcéry z kopanice Repáci, ktorých zastrelili Nemci za pomoc partizánom alebo fotografia rodáka z kopanice Trnávka Johna Milana Maršalka, profesora niekoľkých amerických univerzít.

Výstavu dokreslili aj básne rodáka z Hornej Súče - Krásneho Dubu, p. Jána Mikušinka. Myšlienka výstavy, fotografie aj básne p. Mikušinka všetkých návštevníkov inšpirovali, nadchli aj privedli k zamysleniu nad minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou bielokarpatskej krajiny...

Richard Medaľ

Zoologický seminár

Ve dneh 10. až 12. září 2001 se v Lopeníku, ve středisku manželů Soukeníkových, uskutečnil celostátní seminář zoologů muzeí a státní ochrany přírody.

Program semináře byl velmi pestrý. Zoologové, kterých bylo téměř čtyřicet, si vyslechli řadu informací z Asociace muzeí a galerií, seznámili se s chystanými

změnami zákonů týkajících se ochrany naší fauny a vyslechli základní informace o probíhajícím mapování NATURA 2000 v České republice i jinde v Evropě. Mimo to zaznělo i několik odborných přednášek o výsledcích výzkumů fauny na Moravě a zejména v Bílých Karpatech. Zajímavá byla také přednáška o expozicích přírodovědného muzea v holand-

ském Leidenu a vyprávění o zoologické expedici v Jižní Africe a Namibii.

Vyvrcholením semináře byla celodenní exkurze po významných zoologických lokalitách CHKO Bílé Karpaty. Zoologové navštívili NPR Čertoryje, výzkumné plochy u Malé Vrbky, NPR Porážky a PR Dolnoněmčanské louky. Seminář, který organizovalo muzeum jihovýchodní

Moravy spolu se Správou CHKO, byl velmi zdařilý a rozhodně přispěl ke zvýšení zájmu českých profesionálních zoologů o dosud stále málo prozkoumané Bílé Karpaty.

Pavel Bezděčka

Zoologové na terénní exkurzi v NPR Čertoryje

Spomienky na letný tábor

V krásnej dedinke Červený Kameň sa cez prázdniny uskutočnil týždenný tábor, na ktorý veľmi radi spomíname. Hrali sme tu hry, chodili na výlety a pracovali na lukách.

Zo všetkých hier a súťaží bola najzaujímavejšia táto:

Pravidlá hry boli jednoduché: Každé družstvo malo „svoju“ časť Červeného Kameňa, v ktorej sa pýtali ľudí na známych rodákov, na nárečové slová, užívané v doline pod Červenou skalou, na originálny miestny recept a na miestne povesti a povery. Tiež sme si mali požičať fotografie,

dokumentujúce históriu obce.

Nikto z nás sa nestretol s neochotou - všetci k nám boli veľmi milí a snažili sa spomenúť si na všetko, čo sme od nich chceli. Aj fotografie nám poskytli viacerí. Niektoré boli aj veľmi vzácne a tak bolo ťažké presvedčiť ich majiteľov, aby nám ich požičali.

Po uplynutí troch hodín sme sa vrátili späť do tábora. Mali sme pol hodinu na zhromadenie informácií a napísanie krátkeho referátu. Pri predvážaní výsledkov nášho „výskumu“ bol dôležitý prednes, obsah a zohnaný materiál. Všetky družstvá boli výnimočné v nie-

čom inom, a tak všetci zvíťazili. A pritom sme sa dozvedeli množstvo zaujímavého zo života a z histórie obce Červený Kameň.

V tábore sme sa cítili všetci výborne, len škoda, že sa už skončil...

**Andrea Urbanovská
Kristína Medalová
Trenčín**

Červenokamenský kováč pri podkovaní koňa

Čápi

V minulém čísle časopisu **Bílé Karpaty** jste se mohli dočíst o výtvarné soutěži k čápům.

Tato soutěž proběhla v rámci projektu „Ochrana čápa bílého za pomoci veřejnosti“ a troufáme si říci, že proběhla nadmíru dobře. Do výtvarné soutěže se přihlásilo neuvěřitelných 400 prací a to nejen z České republiky, ale i ze

Slovenska. Základní školy zaslaly 367 a mateřské školy 33 prací. Protože bylo nad lidské síly vybrat nejlepší tři práce, rozhodla se odborná porota vybrat 11 prací, které byly oceněny.

Ze zaslanych prací byla připravena výstava „Čápi kolem nás“, kterou jste mohli shlédnout ve Veselí nad Moravou v kině Morava od 15.10. do 9.11. 2001.

Všem zúčastněným školám byl zaslán dopis, ze kterého se soutěžící dozvěděli, kdo z dětí byl oceněn a kde si mají cenu převzít. Tímto ještě jednou žádáme všechny, kdo se do soutěže

zapojili, aby si vyzvedli odměny na VIS Bílé Karpaty.

Mezi oceněnými výtvarníky byly tyto děti:

Vojtěch Kolařík, Monika Pištěková, Ivana Blačková a Jan Olejník z MŠ Tyršova ve Veselí nad Moravou, Adam Křížek (ZŠ Hluk), Kateřina Vrbová a Jakub Zima (ZŠ Očovská), Míra Papierníková a Marcela Šimková (ZŠ V. Mitúcha, Horné Srnie), Karla Kleiberová (ZŠ Dubřany), Martin Cáb (ZŠ Blatnice p. sv. Ant.), Jan Vrban (ZŠ Komňa).

Josef Dufek

Watervlietské mramorované

Je zajímavé, že jablůň **Watervlietské mramorované**, přes všechny její přednosti, se tak málo rozšířila. A to nejen u nás, ale i v zahraničí.

Tato odrůda pochází z Belgie, kde byla získána jako nahodilý semenáč již v osmdesátých letech 19. století u obce Watervliet. Nikde v Evropě nenašla hojnějšího rozšíření. Je s podivem, že v některých lokalitách v rámci Bílých Karpat se doposud nalézají staré stromy této odrůdy. Jistě proto, že její vlastnosti jsou pro pěstitele neopominutelné.

Plody jsou krásně červené, libivé, i když jsou pokryty mramorováním. Mají velmi dobrou, pikantní, aromatickou lahodnou

příchuť. V dobrém sklepě nevednou a ke konzumu dospívají od ledna do března a dají se uchovat až do května. Na stromě dorůstají vyrovnané plody střední velikosti, specificky jsou těžké. Velmi dobře snáší dopravu, neotlačí se při manipulaci a přepravě. Nepodléhají příliš strupovitosti, padlím jsou napadány jen v nejteplejších letech a v nižších polohách.

Odrůda je dobrým opylovačem, je velmi úrodná a ve dřevě velmi odolná vůči namrzání. Nesnáší příliš suché půdy, hodí se i do podhorských oblastí.

Pro zájemce o pěstování je nutno upozornit, že **Watervlietské mramorované** vyžaduje jen volné tvary stromů. Nejvhodnější jsou polokmeny. Na vysokokmenech je ovoce drobnější. Vhodné podnože jsou semenáče Jaderničky moravské, pro čtvrtkmeny pak M 11, M1, a nebo A-2. Koruny je třeba udržovat řídké. Nehodí se pro ovocné stěny a zahuštěné zahrádky.

Václav Tetera
Prakšice

Žijeme v Karpatoch či v Karpatách?

Berte prosím tento krátký příspěvek jako ospravedlnění všem, kterým som urazil ich presný jazykový jemnocit nesprávnym tvarom slova Karpaty v predchádzajúcom čísle v názve článku **Potemkinova diaľnica v Bielych Karpatách?** Priznám sa - nedal som na zaužívaný tvar „v Karpatoch“ a nechal som sa zmiasť jazykovým korektorom, ktorý je súčasťou počítačového programu Microsoft Word. Práve ten opravil tvar „v Karpatoch“ na tvar „v Karpatách“.

Po správe kritiky na jazykovú čistotu slovenskej časti časopisu som sa plný pochybností obrátil

na Jazykovedný ústav L. Štúra Slovenskej akadémie vied. Pán S. Ondrejovič nám do redakcie napísal: „Správna je forma v Bielych Karpatoch, nie Karpatách. Vzťahy v pomnožných pomenovaniach sú v slovenčine často zložitú. Zvyčajne sa dá orientovať podľa rodu jednotného čísla. Je v Kútoch, lebo je ten kút, v Brehoch, lebo je ten breh, ale je v Tatrách, lebo je tá Tatra. Karpaty sa tiež označujú za maskulínium. Je teda v Karpatoch. Veľmi dôležité je určite aj to, ako sa to ustálilo v používaní.“

Prosím teda ešte raz - prijmite moje ospravedlnenie. Osobne ma mrzí, že som nielen porušil pra-

vidlá spisovnej slovenčiny, ale aj to, že som viac veril technike pred tradíciou zaužívaného slovného tvaru.

Richard Medal

Ajak je to s Karpaty v češtině? zeptali jsme se v Jazykové poradně Ústavu pro jazyk český:

„Místní jméno Karpaty je podstatné jméno pomnožné a je rodu mužského... Druhý pád jména je (bez) Karpat; v třetím, šestém a sedmém pádě jméno přijímá koncovky vzoru hrad: Karpatům, (v) Karpatech, (s) Karpaty.“

Původu jména Bílé Karpaty se podrobně věnoval Pavel Bezděčka v článku K historii jména Bílé Karpaty v čísle 3, ročník 2000.

Jana Hajduchová

Sladký podzim na Hrozenku

Ve čtvrtek 27. září odpoledne, se v serpentíně nad Starým Hrozenkovem stala ošklivá dopravní nehoda. Znalce místních poměrů tato informace nepřekvapí, však se tam co chvíli někdo nabourá.

Já se však nechci věnovat technickým či dopravním důvodům nehody, třebaže se dívám tomu, proč nejprudší zatačka v nejprudším klesání není označena tabulemi se žlutými šipkami. A už vůbec nechci rozebírat, proč ještě měsíc po nehodě nebyla v zatačce opravena zcela demolovaná svodidla. Chci se věnovat úplně jinému aspektu nehody. Aspektu, který mae, zoologa, velice zaujal.

V ten čtvrtek v zatačce totiž havaroval slovenský kamion, který domů vezl ohromný náklad krystalového cukru. Po proražení svodidel se kamion zřítíl do hlubokého žlebu, přičemž se převrátil. Řidič vyvázl se zraněním, kamion nehodu také jaksí přežil, ale náklad vzal za své.

Stovky papírových pytlů s cukrem praskly a krystalový cukr zaplavil celé údolíčko. Netuším, kolik cukru zde vytvořilo bílé závěje, ale doslechl jsem se, že nejméně čtyři dny trvalo příčinlivým občanům z blízkého i vzdáleného okolí, než s ohrožením vlastního zdraví a dobré pověsti tu bělavou kalamitu zvládli. Pro všechny bylo asi dost a tak ještě deset dnů po nehodě jste se mohli projít po sladkých závějích (viz fotografie).

A teď konečně přijde to, co mne tak zaujalo. Ta sladká pohroma se stala nečekaným a vzhledem k podzimnímu datu fantastickým vylepšením jídelničku nejrůznějšího hmyzu. Když jsem pořizoval přiložené fotografie, pohyboval jsem se uprostřed nepředstavitelného rojení včel a vos, jaké jsem nikdy nepozoroval. Na zemi nebylo místo kam šlápnout, aniž by to nějaké včelky či vosy nepostihlo a vzduch zcela vibroval miliony kmitajících křídel. Připadal jsem si jako v elektrárně.

Mezi místem nehody a Starým Hrozenkovem byl ve vzduchu, pouhé dva tři metry nad zemí, zřetelný nahnědlý pás tvořený přilétajícími a odlétajícími včelami. Tím sladkým letovým koridorem létaly pracovitě včelíčky ze všech hrozenkovských úlů, a také ze Žitkové a snad až ze slovenské Drietomy. Jiný koridor směřoval přes silnici do Vápenic a další z lesa nad nehodou. Ten byl nejslabší a létaly jím pravděpodobně jen včely pocházející z divokých hnízd. Spolu se včelami jsem na tom cukrovém nadělení pozoroval čtyři druhy vos a vosíků, samozřejmě i veliké sršně a také velký počet nejrůznějších much. To bylo přes den, za plného slunce. Věřím, že

v noci si k bílým závějím přicházeli zamlsat plši a plšící, také myši a myšice, možná i nějaká liška či jezevec a snad i nějaký pejsek na potulce.

Vzhledem k teplému počasí pokračovalo to včelí obžerství celý říjen. Jak jsem napsal v úvodu, na Hrozenku letos měli sladký podzim. A tak se všichni náležitě připravili na přicházející zimu. Včelky, vosy, zvířátka a koneckonců i hospodáři!

Pavel Bezděčka

Nabídky učitelům a žákům

VIS Bílé Karpaty

Ve školním roce 2001/2002 připravilo VIS Bílé Karpaty (Veselí n.Mor.) opět celou řadu nabídek, programů, seminářů, exkurzí a dalších aktivit v oblasti ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty. Jejich cílem je zlepšit a posílit vztah nás všech a především dětí k přírodě a to zejména přírodě CHKO Bílé Karpaty a okresu Hodonín.

- Nabídku výukových programů pro všechny stupně škol, pokud se k vám ještě nedostala, získáte na naší adrese. Je potřeba si programy sjednávat

v předstihu. Poplatek činí pro MŠ 8 Kč na žáka a hodinu, pro ZŠ a SŠ 10 Kč.

- Abychom usnadnili pedagogům výuku ekologické výchovy na školách, mohou si u nás zapůjčit některé pomůcky. Doporučujeme především Krabici jehličí a Krabici ryb. Rádi vás s těmito materiály seznámíme, jsou vhodné především do škol v přírodě, do přírodopisu či biologie. Cena za zapůjčení je 150 Kč/týden.
- Jako novinku můžeme nabídnout pexeso o lese, k dalším patří pexeso o stromech, klíče k určování živočichů, krabič-

kové školní lupy a jiné.

- K dispozici je také celá řada literatury k ekologické výchově. Některé tituly si můžete zakoupit, jiné půjčujeme.
- Od října do dubna vás vždy první čtvrtek v měsíci zveme na cestopisný večer, obsahující poutavé vyprávění z cest a diapozitivy.

Radka Nekardová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s.
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: 0631 / 322 545, fax: 324 792
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz

Baranček

Základné programy sú: Environmentálna výchova a vzdelávanie, Trenčín 21 - program Agendy 21, Ochrana biodiverzity v Bielych Karpatoch a Klub priateľov ekologického poľnohospodárstva.

Ponuka fažiskového programu CEA - Environmentálnej výchovy a vzdelávania má predovšetkým za cieľ obohatiť a spestriť vyučovanie pre žiakov, prispieť pomocou a inšpiráciou pri vyučovaní učiteľom a plniť nadpredmetové osnovy environmentálnej

výchovy „Environmentálne minimum“.

- V ponuke sú v prvom rade výučbové programy pre základné a stredné školy. Príspevok je u väčšiny programov 5 Sk/žiaka a hodinu, u programov náročnejších na materiál a prípravu 10 Sk, najmenej však 100 Sk/celú skupinu a hodinu. Záujemcom zašleme podrobný rozpis celkom 15 ponúkaných výučbových programov.
- CEA Baranček ponúka rôzne formy ďalšieho vzdelávania pedagógov - napr. program „Človek a prostredie“ alebo špecializované semináre a exkurzie na vopred dohodnuté témy. Cena dohodou.
- Ponuka mimoškolských aktivít: krúžky mladých ochrancov prírody pre 6 - 14 ročné deti a námety na SOČ a seminárne práce, pri ktorých sú pracovníci CEA ochotní poskytnúť technickú či odbornú pomoc.
- Tematické exkurzie. Témy sú: Potok - les - lúka, Život papiera,

Kde končí odpad.

- Je možné sa podieľať na dlhodobom projekte s názvom: Zelená škola. Úlohou je analyzovať vplyv školy na životné prostredie a navrhnúť opatrenia, ktoré tento vplyv budú minimalizovať. Projekt je vhodný pre 6.-9. ročník ZŠ a SŠ.
- CEA Baranček tiež prevádzkuje knižnicu a videotéku odborných, metodických aj populárno-náučných publikácií a videokaziet k environmentálnej výchove, k ochrane prírody, k ochrane životného prostredia. Služba zdarma.
- Besedy, premietania diapozitívov a videovečery v CEA Baranček sú určené najširšej verejnosti a aktuálne sú inzerované v miestnej tlači.

Richard Medal
CEA Baranček
Legionárska 5
911 01 Trenčín
tel.: 032 / 6400 400
mobil: 0905 - 469 707
e-mail: cea@changenet.sk
www.cea.sk

Zelená linka

Ekocentrum Zelená linka v Púchove sa zameriava na ponuku jednodňových praktických cvičení z ekológie, geológie a hydrológie.

Majú programy pre prvý až deviaty ročník ZŠ, vhodné pre pobyt v prírode i programy vhodné pre pobyt v triede. Programy trvajú 70 až 200 minút (bez prípravy a prestávky).

Ďalej ponúkajú jednodňové praktické cvičenia o vode pre 1. stupeň základných škôl ZŠ. Podľa požiadaviek je možné program upraviť aj pre 2. stupeň. V programe sa zaoberajú všeobecným výkladom o vode, ale aj jej chemickým rozborom a vnímaním vodného toku ako takého.

Pre tzv. mokrú variantu deti idú priamo k vodnému toku, v prípade suchej variantu deti ostávajú v triede a výklad aj

pokusy prebiehajú vnútri. Dĺžka trvania je cca 120 - 160 minút. Cena programov je 30 Sk na osobu + cestovné.

Táňa Luhová

Jozef Chovanec

Zelená linka

tel.: 042 / 464 1207

Ul. Štefánika 817, 020 01

Púchov, e-mail:

zelenalinka@changenet.sk

SEV DUB

Ponukový list na školský rok 2001/2002:

Programy týkajúce sa výchovy k zodpovednému prístupu k životu sme zaradili do troch okruhov:

- 1. príroda** - kolobeh vody v prírode, pôda, farby jesene, žabky, život včiel, všetko so všetkým súvisí, od semienka po jablčko, lesy - pľúca zeme, národy sveta, potulky po Slovensku.
- 2. ochrana životného prostredia** - voda a ľudstvo, odpad, energia, ozónová vrstva.
- 3. zdravie človeka** - výživa človeka, liečivé rastliny, drogy, normálne je nefajčiť.

Kalendárium

- marec 2001 - Víťanie Jari
- 22. April - Deň Zeme

- jún 2001- Rozprávkový les, Beží celá rodina
- júl - august - Detské tábory + tábor rytierov - Statočné srdce
- júl - august, Tábory a víkendové pobyty určené na priamu ochranu prírody
- september 2002 - konferencia rytierov a ukončenie projektu Statočné srdce

Kružková činnosť:

Kružok paličkovanej čipky - Drotársky kružok - Divadelný kružok - Prírodovedný kružok - Kružok Drobčov - Tanečné kružky - Cvičenie jógy - Slniečko - tvorivé dopoludnia pre deti

Stredisko ekologickej výchovy DUB

C I 49/124

018 41 Dubnica nad Váhom,

Tel.: 0827 / 442 5274,

e-mail: dub@dv.psg.sk

CEV Pantoflíček

Zveme vás na VIII. ročník Vánoční výstavy výtvarných a jiných prací žáků ZŠ, MŠ a CEV Pantoflíček Dolní Němčí.

Výstava se uskuteční ve dnech: sobota 15. prosince - 13⁰⁰ - 19⁰⁰ hod., neděle 16. prosince - 13⁰⁰ - 19⁰⁰ hod.

Můžete také navštívit:

- prodejní výstavu knih

- vystoupení cimbálové muziky z Dol. Němčí
- vystoupení souboru Dolněmčánek
- divadelní představení ZŠ a ZUŠ
- videozáznamy a fotodokumentaci ze života školy
- vystoupení tanečního oboru ZUŠ

- www stránky základní školy

Po celou dobu budou otevřeny pracovní dílničky pro děti i dospělé, kde lze vyzkoušet různé výtvarné techniky.

CEV Pantoflíček nabízí stálou expozici Příroda Bílých Karpat, dále výstavku a prodej biopotravin, léčivých rostlin a ovoce a výstavu publikací MVDr. Pavla Procházky z Vičnova. Výstavu je možné navštívit také v týdnu od 17. 12. - 21. 12. 2001, případně po Vánocích.

Vlasta Ondrová

CEV Pantoflíček

687 62 Dolní Němčí

tel. 0633 / 648 719

O pěstování původních dřevin

Zejména v posledním století byla naše příroda silně ochuzena, jak po stránce druhové, tak i genetické rozmanitosti. V takovém případě nezbyvá člověku nic jiného, než podat přírodě pomocnou ruku a napravit tak škody, které svou neuváženou činností způsobil.

Jednou z možností, jak přírodě pomoci, je zachování zbývajících ostrůvků původních populací jednotlivých mizejících druhů, zajištění jejich rozmnožení a navrácení do lokalit původního výskytu.

V Radějově se několik nadšenců a milovníků přírody rozhodlo, že se aktivně zapojí do zachrany genofondu mizejících druhů. Naše činnost je zaměřena především na vzácné a ohrožené druhy dřevin, jako jsou např. jeřáb oskeruše, jeřáb břek, dub pýřitý, klokoč zpeřený nebo dřín obecný.

Všechny uvedené dřeviny pěstujeme převážně ze semen (generativně). Je to přirozený a zároveň nejlevnější a nejefektivnější způsob množení všech

původních druhů dřevin.

Plody sklízíme ještě před plnou zralostí. Zamezujeme tak škodám, způsobeným ptactvem, a zároveň se snažíme předejít přeléhání osiva, které bývá při plném vyžrání časté a může oddálit klíčení až o několik let. Je však nutné počítat s tím, že při sklizni plodů před plnou zralostí podstupujeme vždy riziko, že nevystihneme nejvhodnější termín.

Technika sběru záleží na mnoha okolnostech. Většinou plody trháme, někdy však stačí rozprostřít pod stromy plachty a plody setřást. Pro získání vysokoprocenně klíčivého osiva musíme semena vyluštit (zbavit měchýřku nebo dužiny) a vyčistit.

Osivo ihned vyséváme na připravené záhony nebo je stratifikujeme s pískem a po vyklíčení je ručně sejeme do bedýnek nebo foliových krytů. Po vzejití semenáčků je pravidelně zavlažujeme, přihnojujeme a

ošetřujeme proti škodlivým činitelem (plísňe, buřina, škůdci).

Z pařeniště nebo z bedýnek semenáčky přesazujeme do plastových sadbovačů nebo na venkovní záhony. Přesazovat můžeme začít až po rozvinutí prvního páru normálních listů. Jinak je pro manipulaci se sadebním materiálem nejvhodnějším obdobím podzim nebo brzké jaro.

Veškerá manipulace se semenáčky musí proběhnout velmi rychle, aby obnažené kořeny nebyly vystaveny vyšším teplotám, slunečním paprskům a průvanu (hyfy mykorhizních hub na slunci hynou během několika vteřin). Sazenice bezprostředně po přesazení vydatně zavlažujeme a v prvních dnech také stíníme.

Vypěstované sazenice, na základě doporučení Správy CHKO Bílé Karpaty a ve spolupráci s Obecním úřadem Radějov, vysazujeme jak do lokalit původního výskytu, tak do stabilizačních prvků v krajině.

Tím vytváříme podmínky pro zachování významných biotopů v krajině Bílých Karpat.

Martin Dubravec
Radějov

RECENZE

Pocta svému kraji - Horňácku

Kolektivu tří mladých autorek, Věře Častové, Renátě Galečkové a Magdaleně Petříkové, se v roce 2000 podařilo zcela ojedinělým způsobem vzdát hold svému kraji a svému lidu. Vydáním knihy Kroje horňácké obce Velká nad Veličkou ukázaly na dodnes uchovávané hodnoty lidové kultury, kterých si místní občané váží, ctí je a žijí z nich.

Citovaná kniha upoutá na první pohled; je zajímavá nejen grafickou úpravou, ale při zběž-

ném prolistování i obsahem. Autorky si předsevzaly napsat o kroji z Velké všechno, co o něm ví nejen ony samy, ale i dosud žijící pamětníci. Podrobně popisují krojové součástky ženského a mužského kroje, uvádějí jejich funkci, střih, materiál i způsob oblečení (uvázání). U řady součástí konkretizují i jejich části, uvádí názvy motivů výzdoby, výšivky, šňůrování či tisku. Mnohé součástky i datují. Pozoruhodné a velmi neobvyklé je, že uvádějí krojové součásti v dialektu, používají lidových názvů specifických

právek právě jen pro oblast Horňácka (Velké n. Veličkou). Všimají si také variant kroje z Velké a jednotlivých typů krojů oblaka-

ných ve všední den, při práci, při obřadních a výročních příležitostech a svátcích. V druhé části knihy (od str. 43) je skladba roztržštěná, ale ani to neubírá knize na vysoké informační hodnotě. Barevné i dobové fotografie vhodné doplňují jednot-

livá pojednání. Závěr knihy tvoří seznam výrobců krojových součástí s biografickými údaji, čímž kniha získala ještě vyšší dokumentační hodnotu.

Autorky nejen že vzdaly tímto dílkem svému kraji hold, ale především ukázaly široké laické

i odborné veřejnosti v ostatních oblastech Slovácka, že mohou, ale umí i neškolení odborníci uchovat cenný dokumentační materiál dalším generacím.

**Ludmila Tarcalová
Uherské Hradiště**

Z KRONIKY

Co nám říkají místní jména (2)

Řada jmen obcí pochází z názvů stromů nebo vlastností přírody a krajiny. Některá mluví sama za sebe, a tak byl v minulém čísle vysvětlen původ 37 jmen bělokarpatských obcí.

Svůj původ v krajinných jevech mají zřejmě i jména jako Kladná, Komňa, Lopeník, Újezd, Újezdec nebo Valašské Klobouky. Jasně je to u obcí Újezd (u Valašských Klobouk) a Újezdec (u Luhačovic): takto se dříve asi označovala objížďkou ohraničená území. Vedle tehdejšího převažujícího lesa se mohlo též jednat o louku nebo ornou půdu. Podobně je vysvětleno jméno Kladná - znamená to ves postavenou z klád nebo u klád. Zřejmě to ukazovalo na zvyk vyznačovat hlavní pomezí kopec kládami. S dřevem souvisejí také jména Lopeník a Suchá Loz. Lopeník znamená něco jako vrch s listnatým lesem, kam se chodilo na lopuší, dřívější Suchá Loza byla zřejmě místem, kde se sbíralo suché, drobné dřevo (staročesky *hloza*). V Etymologickém slovníku jazyka českého Machek (1997) se však vykládá slovo *loza* jako vinná réva. Což by mohlo svědčit o tom, že se v této oblasti dříve pěstovalo víno.

Nejistý je původ jmen Komňa a Valašské Klobouky. První jméno je pravděpodobně valašskou kolonizací přineseno ze srbochorvatštiny, ve které *komen* znamená osadu u kopce. Název Valašské Klobouky možná odkazuje na tvar kopce, který připomíná klobouk, ale také lze uvažovat

o významu ve smyslu sídlo rodiny Kloboukových.

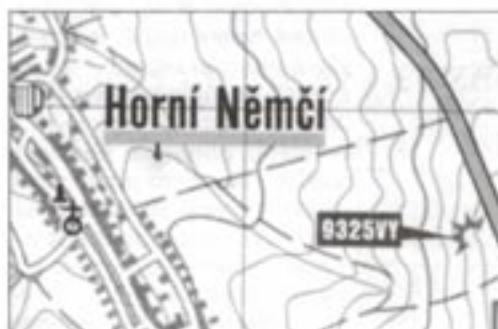
Kromě krajinných a přírodních jevů našla spousta místních jmen svůj původ ve jménech i činnostech našich předků. Zhruba polovina obcí je v naší oblasti pojmenována po významných rodinách a osobách. Jedná se o čtyři desítky obcí, od Bánova (Ban, asi z maďarštiny) až po Žitkovou (Žitek). Většinou je poznáme podle koncovek *-ov* (Brumov, Slavkov, Petrov, ...) či *-ova/á* (Nevšová), *-ice* (Haluzice, Bojkovice, ...), *-ín* či *-iny* (Slavičín, Pitín, Veletín). I původ jména Starý Hrozenkov je takto vysvětlen: nevztahuje se k žádným hroznům, ale je odvozen od osobního jména Rozenek. Do stejné skupiny patří obec Petruvka mezi Luhačovicemi a Slavičínem, u které byl zdrobněn a změněn původní název Petrova Ves.

Zvláštní případ představují dvě bývalé dělnické kolonie kolem sklárny v oblasti Vlárského průsmyku. Osada Sidonie byla v roce 1788 Janem Křtitelem Illésházym nazvána podle jména jeho manželky, Svatý Štěpán nosí jméno zakladatele sklárny, hraběte Štěpána Illésházého. Podrobnější informace k historii těchto osad najdete v časopise *Bílé Karpaty* č. 4/99, str. 7.

Zbývající obce mají jména, která ukazují na různé jiné kulturně-historické skutečnosti. Tvarožná Lhota byla dříve zřejmě povinná vrchností platit tvarohem. Obyvatelé vesnice Kozojídky se v minulosti zabývali kozími pastvi-

nami (kozojedy).

Je zajímavé, jak řemeslo tkalcovství spojuje Kuželov na Hornácku (kužel je součástí tkalcovského stavu) s Návojnou na Jižním Valašsku (návoj je tkalcovské vratidlo). Obce kolem Brumova nosí často jména připomínající období brumovského panství. Jasnými příklady jsou Jestřabí a Štítná nad Vláří. Obě se vztahují k manským osadám brumovského hradu: Jestřabí označuje příslušníky ozbrojené čeledi královského hradu, Štítná odkazuje na příslušníky hradní družiny. Také vznik názvů obcí Dolní a Horní Němčí pramení v hluboké minulosti. Tyto osady

byly, spolu se Suchovem, Boršicemi a Slavkovem, osídlené Němci jako výsledek kolonizace pánů z Rýznburka (Riesenburg) v polovině 13. století.

Kromě jmen obcí stojí v našem regionu za odhalení původu a vysvětlení i jména vrcholů, místních tratí a dalších zeměpisných názvů. Na to je však třeba mít hluboké znalosti místních podmínek a historie. Bylo by to něco pro obecní kronikáře?

Jan W. Jongepier

Informační zdroje byly uvedeny v minulém čísle.

Několik rad, jak omezit odpady

V České republice je každoročně vyprodukováno přes 50 milionů tun odpadů nejrůznějšího původu. Nejvíce se na tvorbě odpadu podílí průmysl. Podíl odpadu z domácností však není zanedbatelný. Vždyť průměrný občan naší republiky zanechá za sebou ročně neuvěřitelných 470 kg odpadů! A mohlo by to být méně...

Problém s odpady spočívá hlavně v tom, že je jich velké množství a narostl podíl umělých hmot. Odpady je třeba nějak zneškodňovat - kontrolované spálit, dávat na skládky, přesto vždy nám budou ohrožovat vodu a ovzduší.

Co proti tomu můžeme udělat? Zde je několik rad.

1. Obaly. Omezíme koupi výrobků v „hříšných“ obalech, jako jsou igelitové či plastové a kombinované (krabicové, tetrapakové balení džusů, limonád, trvanlivého mléka apod.). Plastům z PVC se úplně vyhýbáme. Dáváme přednost papírovým a skelným, případně kovovým obalům - abychom je pak mohli vytrít. Nejlepší je však upřednostňovat vratné obaly. A na nákup chodíme samozřejmě s vlastní plátěnou taškou.

2. Druhé použití. Výrobky používáme co nejdéle a po jejich dožití zkusíme najít druhé použití. Je škoda vyhazovat PET láhve po prvním vypití jejich obsahu. Naléváme-li do nich vodu nebo šťávu ze sirupu, lze snížit počet těchto láhví v odpadu o 90 až 99 %. Kelímky od jogurtu jsou vhodné na pěstování semenáčků. Znovu se dají používat i papírové obálky, různé krabice.

3. Třídění. Ze vzniklého odpadu vytrídíme co nejvíce skla, papíru a plastu, které dáváme do příslušných kontejnerů a pytlů na tzv. recyklaci. V tabulce č. 1 je uvedeno, co do jednotlivých kontejnerů nepatří. Vytríděný kov i další složky odevzdáme na sběrný dvůr. Obecní úřad vám

Do kontejneru	nepatří:
<i>modrého (papír)</i>	směsné obaly z více materiálů (tetrapaky - krabice od nápojů), obaly od másla, znečištěné obaly, ubíkový papír, celofán, pauzáky; máme-li pochybnosti, zda jde o papír anebo směsný materiál, obal roztrhneme, objeví-li se plastová fólie, není to určitě čistý papír.
<i>bílého a zeleného (bílé respektive barevné sklo)</i>	sklo s drátěnou vložkou, televizní obrazovky, plexisklo, keramika; patří zde jen sklo čisté a zbavené plastových uzávěrů, kovové zbytky tak nevádi.
<i>žlutého (plasty)</i>	PVC, obalové PVC, linoleum, bakelit. Odpad musí být čistý, kelímky zbavené hliníkových víček, PET láhve je vhodné sešlápnout

tab. 1

řekne, kde ho najdete.

Hliník je vhodné třídít a odevzdat zvlášť, protože při jeho výrobě se spotřebuje obrovské množství energie. Co do hliníkového odpadu patří, ukazuje tabulka č. 2.

se na štítek na obalu. Trojúhelník ze tří šipek se zkratkou nebo číslem o tom vypoví. Viz tab. č. 3.

5. Nebezpečný odpad skládáme zvlášť. Ve většině obcí je jednou nebo dvakrát ročně organizován sběr nebezpečného

Do hliníkového odpadu patří	
	- víčka jogurtů a dalších mléčných výrobků - fólie z tavených sýrů (bez papírové nálepky) - vaničky od buchet a koláčů - hliníkové plechovky od některých nápojů, rybích konzerv, spreje - obaly od čokolád, vánočních figurek - hliníkové uzávěry lahví (limo, alkohol) - hliníkové krabičky od krémů - tuby od některých zubních past nebo krémů
	Pozor na nehliníkové (většinou železné) obaly, které jsou snadno rozpoznatelné magnetem: hliník magnet nepřitahuje. Některé obaly vypadají jako hliníkové, ale jsou kombinované s plastem nebo jinými materiály: sáčky od kávy a polévek, obaly od žvýkaček, másla, tuků.

tab. 2

Důležité je také vytrídít odpad organický, tj. zbytky jídla, zeleniny, ovoce, rostlin. Tato složka může sloužit jako krmivo pro domácí zvířata a dobytek. Ten, kdo bydlí v rodinném domě, může mít kompost. Občané v panelácích si mohou pořídit bedničku se žížalami.

4. Značky. Pokud máme pochyby o tom, z kterého materiálu se kus odpadu skládá, podíváme

odpadu, při kterém se na určeném místě můžeme zbavit zbytků starých barev, baterií, olejů, televizorů, léků apod. Co je považováno za nebezpečný odpad, je uvedeno v tabulce č. 4.

6. Baterie (monočlánky) do rádia, fotoaparátu, hraček apod. v žádném případě neházejeme do popelnice. Proto je dáváme do nebezpečného odpadu. V okrese Hodonín existuje i možnost je

Význam kódů k značce:

1	PET	polyetyléntereftalát
2	PE-HD (HDPE)	polyetylén s vysokou hustotou
3	PVC	polyvinylchlorid
4	PE-LD (LDPE)	polyetylén s nízkou hustotou
5	PP	polypropylén
6	PS	polystyrén
7 - 19		ostatní druhy plastů
20	PAP	vlnitá lepenka (papír)
21	PAP	hladká lepenka (papír)
22	PAP	papír
40	FE	ocel (kov)
41	ALU	hliník (kov)
50	FOR	dřevo
70	GL	bílé sklo
71	GL	zelené sklo
72	GL	hnědé sklo
81 - 99		kombinace různých materiálů

Nebezpečným odpadem jsou:

- staré televizory, radia, magnetofony, vařiče, ledničky, pračky
- ojeté pneumatiky, pláště kol, vyjetý olej, staré olejové filtry
- baterie všeho druhu, autobaterie
- nesvítící zářivky, žárovky, výbojky
- fotochemikálie
- staré léky
- staré barvy, ředidla, lepidla
- staré postřiky a hnojiva
- plasty

tab. 4

tab. 3

odložit do zvláštních skříněk umístěných na školách nebo v některých obchodech.

Ještě lepší je používání baterií omezovat. Na napájení malých přístrojů existují adaptéry, některá elektronika (kalkulačky)

má již solární články. Pokud jsou baterie nevyhnutelné, používáme raději dobíjecí baterie. Příslušnou nabíječkou je můžeme znovu používat až 1000krát.

7. Pálení. Nepálíme odpad s obsahem umělých hmot nebo

škodlivých látek v domácnosti nebo na dvoře. Takto se naše ovzduší vážně se znečišťuje.

8. Nejlepším odpadem je ten, který nevzniká! Jinými slovy: buďme kritičtí už při nakupování - odmítáme výrobky a obaly na jedno použití, dáváme přednost výrobkům z přírodního materiálu (dřevo, textil).

Josef Dufek
Jan W. Jongepier

RECENZE

„Co dělat, když ...?“

K příležitosti XXVI. ročníku TSTTT vydala Společnost pro trvale udržitelný život - regionální pobočka Bílé Karpaty a CEV Žabka aktualizovanou verzi publikace „Co dělat, když ...? Životní prostředí a společnost v okrese Uherské Hradiště.“

Tuto publikaci vydaly obě organizace již v roce 1998. Publikace se stala výbornou pomůckou pro práci orgánů státní správy, samosprávy, nevládních organizací i samotných občanů.

V letošním roce se obě organizace rozhodly publikaci zaktualizovat a doplnit. Vedle původních kapitol věnovaných jednotlivým složkám životního

prostředí, kapitole věnované problémům společenským a sociálním a vedle seznamů orgánů státní správy a samosprávy, legislativy a nevládních organizací se v publikaci objevují nové kapitoly. Kapitoly původní byly rozšířeny a seznamy zveřejňovány. Zvlášť významné je rozšíření kapitoly Adresář nevládních organizací a center ekologické výchovy v okrese Uh. Hradiště. Rozšířena byla i kapitola Seznam platné legislativy a Seznam dalších důležitých organizací v okrese Uh. Hradiště.

Nové jsou zpracovány kapitoly Seznam chráněných území, významných krajinných prvků, přírodních parků a naučných

stezek v okrese Uh. Hradiště, WWW stránky a Ekoznačky, právo na informace, ochrana spotřebitele a domácí ekologie. Přibyla také nová kapitola Chráněná území, podrobně popisující hospodaření na těchto lokalitách.

Publikace bude distribuována na městské a obecní úřady okresu, nevládním organizacím, krajskému úřadu a orgánům státní správy. Volně k dispozici bude i občanům v kancelářích obou organizací vydávajících publikaci a na dalších veřejných místech.

Jan Skryja
Uherské Hradiště

Památné stromy (7)

Lípa u Kolelače

Dnešním památným stromem je lípa, která se nachází v katastrálním území Pitín. Je vyhlášena pod názvem „Lípa u Kolelače“. Strom se nachází asi 3 km za obcí směrem na Slavičín na levém okraji silnice.

Strom zde tvoří krajinnou dominantu a je vzrůstem a velikostí ojedinělý ve svém okolí. Jedná se o lípu srdčitou (*Tilia cordata*), která má ve výšce 1,30 m obvod kmene 410 cm. Její stáří je odhadováno na více než 200 let. Zdravotní stav stromu je dobrý

- strom kvete, plodí a semena jsou klíčivá. V roce vyhlášení (1999) byl proveden zdravotní a redukční řez. Možné ohrožení představuje solení vozovky, případně stavební úpravy na stávající komunikaci.

Lípa má základní ochranné pásmo podle § 46 zákona č. 114/1992 o ochraně přírody a krajiny, to jest kruh o poloměru desetinásobku průměru kmene. V tomto pásmu není dovolena žádná pro strom škodlivá činnost. Památný strom je zakázáno jakkoliv poškozovat a veškeré zásahy na památném stromu nebo v rámci jeho ochranné pásma lze provádět pouze se souhlasem Správy CHKO Bílé Karpaty.

Bohumil Jagoš

K čemu je Státní fond životního prostředí

Vedle státního rozpočtu a Fondu národního majetku je Státní fond životního prostředí ČR (SFŽP) významným finančním zdrojem na zlepšování životního prostředí a ochranu přírody. V jeho čele stojí mladá půvabná žena, ředitelka ing. Radka Bučilová, kterou jsme požádali, aby našim čtenářům přiblížila činnost SFŽP.

Co vlastně SFŽP podporuje?

Předmětem podpory jsou opatření v oblasti ochrany vod, ovzduší, přírody, krajiny a půdy, dále využívání obnovitelných zdrojů energie, nakládání s odpady, technologie, výroba a také opatření v rámci programu ISPA Evropské unie. Podpora je poskytována formou dotace, půjčky či příspěvku na částečnou úhradu úroků žadatelům.

Typickým příjemcem podpory ze SFŽP je komunální sféra, města, obce a sdružení obcí, dále podnikatelské subjekty, nevládní

a nestátní organizace a jednotliví občané.

Státní fond má sídlo v Praze. Musí žadatel z jižní Moravy jet se svojí žádostí až do Prahy?

„Některé své činnosti, například poradenskou, konzultační a kontrolní činnost jsme přiblížili ke svým klientům. Už v roce 1994 zřídil SFŽP v některých regionech krajská pracoviště, v roce 1999 vzniklo dalších sedm regionálních pracovišť. Od 1. ledna 2001 byla regionální pracoviště Fondu transformována na pracoviště krajská, která rozvíjejí svoji činnost v sídlech krajských úřadů. Cílem bylo zvýšení dostupnosti prvotních informací o

Ředitelka SFŽP ing. Radka Bučilová

poskytování podpor ze SFŽP, zintenzivnění kontaktů s orgány veřejné správy a v neposlední řadě posílení kontrolní činnosti vůči příjemcům podpory.“

Předmětem finanční podpory ze SFŽP bylo v roce 2000 i kosení, likvidace náletu, obnova soliterních dřevin a zalučnění ochranného pásma národní přírodní rezervace Čertoryje.

Co tvoří příjmy Fondu a jaké jsou jeho výdaje?

„Standardní příjmy Fondu tvoří úplaty, poplatky a pokuty za znečišťování či poškozování životního prostředí. Velký podíl (32,5 %) tvoří poplatky za vypouštění škodlivých látek do ovzduší. Ještě vyšší jsou částky z poplatků za výrobu a dovoz látek poškozujících ozónovou vrstvu Země, z pokut uložených orgány správce SFŽP a Českou inspekci životního prostředí plus splátky půjček, jež tvoří společně téměř 40 % příjmů Fondu. Roční příjmy dosáhly v roce 2000 výše 3,5 miliard Kč a výdaje 2,8 miliard Kč. Z toho půjčky tvořily 26 procent.“

Kdo přiděluje peníze a podle jakého klíče?

„O použití finančních prostředků dle jednotlivých vyhlášených programů rozhoduje ministr životního prostředí, a to na doporučení Rady Fondu. Radu tvoří šest poslanců Parlamentu, šest pracovníků vybraných resortů a zástupce Svazu měst a obcí ČR. Kancelář SFŽP pak zajišťuje uzavření smlouvy o poskytnutí podpory, poradenskou a konzultační činnost, přes kontrolní činnost, sledování návratnosti půjček, dosažení ekologických efektů až po Závěrečné hodnocení akce a řadu dalších souvisejících činností.“

Kolik akcí Státní fond životního prostředí ČR za jeho

desetileté existence podpořil a jakou částkou?

„Nejprve uvedu, že výdaje SFŽP v letech 1992 až 2000 dosáhly celkem 28,24 miliard Kč. V tomto období bylo finančně podpořeno a realizováno 803 čistíren odpadních vod a kanalizací, 120 akcí k odstranění povodňových škod, 151 smluv o poskytnutí podpory formou nákupu vysoušecích zařízení, 2 365 plošných plynofikací obcí a plynofikací kotelen, včetně ostatních technologií, 905 akcí ke snížení zátěže přírody a krajiny, včetně nakládání s odpady.“

Ročně přichází na Fond tak kolem třinácti set žádostí, které naši technici připravují pro jednání Rady Fondu: jednají s žadateli a doplňují žádosti o stanoviska regionálních orgánů (okresních či krajských úřadů apod.). V letošním roce jich už máme registrováno v říjnu přes 1 600.“

Jaké programy jsou vyhlášeny v oblasti péče o přírodu?

„V současné době lze na Fond podat žádost o podporu opatření v rámci programu péče o přírodní prostředí, ochrana a využívání přírodních zdrojů. Jedná se konkrétně o zakládání prvků územních systémů ekologické stability krajiny, obnovu významných krajinných prvků, zabezpečení mimoprodukčních funkcí lesa, péči o zamokřené území a vodní plochy, realizaci schválených plánů péče o zvláště

chráněná území (přírodní rezervace a památky, red.), výkupy pozemků ve zvláště chráněných územích, realizaci schválených záchranných programů zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, program péče o půdu a program regenerace urbanizované krajiny.“

Jaké jsou podmínky pro žadatele, aby mohli podporu na uvedený program získat?

„Žadatelem o finanční podporu ze SFŽP může být fyzická nebo právnická osoba s právem vlastnictví nebo hospodaření k pozemkům, na nichž je třeba realizovat konkrétní ochranná a krajinná opatření. Žadatelé o podporu předkládají žádost přímo na SFŽP ČR.“

Na realizaci jednotlivých opatření může být poskytnuta z Fondu podpora formou dotace do výše 80 procent nákladů zahrnutých do základu pro výpočet podpory. Ve výjimečných případech lze poskytnout podporu ve výši 100 procent ze základu pro stanovení podpory.

Konkrétní podmínky může zájemce získat na našich krajských pracovištích a na okresních úřadech. Může si je také přečíst na Internetu na adrese www.sfzp.cz.“

**Pavel Pešout
Vlašim**

Přetištěno z časopisu Krása našeho domova (podzim/zima 2001). Redakci zkráceno a upraveno.

Činnost Státního fondu životního prostředí ČR je upravena zákonem ČNR číslo 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí ČR a navazujícími předpisy Statutem SFŽP ČR a Směrnicí Ministerstva životního prostředí o poskytování finančních prostředků ze SFŽP. Prioritní oblasti činnosti Fondu jsou každoročně aktualizovány Přílohami ke Směrnicí.

Návrat kopaničiarov

Bielokarpatské kopanice, to bol vždy svojský svet. Svet ľudí zrastených s prírodou, svet tvrdej práce a svojských, inými nepoznaných, radostí.

V časoch kolektívizácie sa súdruhovia vynasnažili obyvateľov kopanic „oslobodiť“ od všetkého a podľa možnosti aj vysídliť. Družstvá na roľníkoch, pracne vyrvaných kedysi lesu, neorali, „hospodárili“ tu po svojom - občas pásli, občas nie. Okolo prístupnejších ciest vyvážali kejdu a močovku, čím úspešne likvidovali vstavačovité rastliny a rozširovali nitrofilné buriny. A mnohé sady, lúky, ba aj role zarastali krovím, slivkovým náletom, lopúchmi.

Riešenie videli noví hospodári v buldozéroch - porozhňali ním aj kamenice, pracne navyberané generáciami kopaničiarov, strhali protierózne medze a podobne, a keď sa hospodárskych zázrakov nedočkali, ponechali nejednu „rekultivovanú“ plochu smízu...

Pôvodným majiteľom to však nebolo jedno, niektorí iba vzdychali a nadávali, lebo na viacej už nebolo síl ani chuti. Našli sa však aj gazdovia, ako pán Šprtel z Kykule, ktorí aspoň ten sad a dvor okolo starej usadlosti vyslobodili z burín a náletu a pokosili. A potom, čuduj sa svete, obdržali od družstva, nie odmenu za záchranu pôdy, ale faktúru za pokosenú zelenú hmotu!

Časy sa zmenili, družstvá sa „pretransformovali“ a načisto prestali mať záujem o odľahlé pozemky kdesi na hrebeňoch Bielych Karpát (nieť sa čo čudovať, veď len nafta, potrebná na dovoz sena z takých pozemkov do centrálneho dvora je často drahšia, než hodnota samotného sena). A tak násilne skolektívizované kopaničiarske pozemky zasa „zdedila“ sukcesia...

Spomínaný pán Šprtel, ktorý, podobne ako mnohí ďalší kopaničári, mal svoju kopanicu v krvi, nenechal veci tak. Oplatilo sa, že svoje deti sem vodieval, aj keď mal už dávno dom v dedine. Aj im sa dostali kopanice pod kožu. Jeden z jeho synov sa pustil postupne do gazdovania. Najprv len s jedným konikom, pár kravičkami, ktoré na zimu sfahoval do dediny. Postupne sa stádo roz-

rastalo na dnešných 16 kusov dobytky a 5 koní. Poopravovali „grunt“, aj starý traktor „do železa“, porobili ohrady. Dnes vyrábajú v podstate „ekologické“ potraviny. Z plochy, ktorá by inak zarástla smízom, krovím, brezami. Pomáhajú sebe, pomáhajú udržiavať krásnu, svojráznu krajinu kopanic Kykule, krajinu hospodárov hrebeňa Bielych Karpát. Nejaké dotácie dostali, ale nežijú z nich.

Príhľadé pozemky, patriace často chalupárom, zarastajú smízom. To je výrečné svedectvo o tom, že chalupárstvo kopanice nezachráni. Zachráni ich len návrat kopaničiarov, ľudí zrastených zo zemou a žijúcich z nej a na nej.

Pavel Deván
Trenčín

Malá vojna bošácko-březovská

Osudy územi pod hrebeňom Bielych Karpát boli odjakživa do istej miery určované faktom, že vo svojich dejinách mali status, ktorý s nadsádzkou môžeme nazvať „koniec sveta“. Do života a vedomia desiatok tu žijúcich generácií významne zasahovala existencia hraníc. Nielen v zmysle pomedzí pozemkov či chotárov, ale aj hraníc na jednej strane prirodzene daných rozdeľujúcim horstvom Karpát a na druhej strane hraníc politických. Nebolo by sa teda čomu čudovať, keby takéto predurčenie v histórii nevytvorilo podmienky pre trenie a boje aj medzi obyvateľmi rozdelených svetov. Typickým príkladom zrodu a vyvrcholenia takéhoto konfliktu je dávna minulosť Bošáckej doliny.

A pritom pred tisíc rokmi v nej takmer nikto nežil. Územie bielo-karpatskej časti Bošáckej doliny bolo ako hraničné územie uhorskými kráľmi spočiatku spravované tak, aby tu cudzie vojská pri svojich vpádoch nenašli nič pre svoju obživu a aby sa ním prekliedli čo najťažšie. Drastické dekréty pre pohraničné územia umelo udržiavali hospodársku stagnáciu a pod trestom smrti napr. zakazovali obchod s koňmi a volmi pre inú než vlastnú potrebu. Snáď preto hlboko v doline žili možno len bosonohí benediktínski mnísi, bosáci, podľa ktorých sa celá dolina nazýva.

Až po tatárskom vpáde a kumánskych nájazdoch v trinástom storočí sa začala hustejšie osídľovať aj Bošácka dolina. Dôležitú úlohu zohrala aj cesta na Moravu, ktorá postupom času vo význame prevýšila susednú staršiu cestu smerom na Strání. Hospodársky život sa v pohraničí vzrámal a Bošáčania začali postupne obhospodarovať nielen lúky, pasienky a lesy dnešnej Novej Bošáče, ale pozvoľna prenikali až na koniec doliny, do Březovej. Domnievali sa, že patrí

ešte k beckovskému panstvu. Avšak tu už začalo na základe darovacej listiny zo štrnásteho storočia uplatňovať svoje nároky mesto Uherský Brod. V roku 1615 jeho mestská rada zakladá obec Březovú a tlejúci spor sa rozhorel na takmer dvestoročný konflikt.

Hoci ešte v tom istom roku komisia Trenčianskej súdnej stolice rozhodla v prospech Březovanov, aby zamedzila výpadom a násilnostiam Bošáčanov, títo rozsudok nikdy neprijali a zastávali názor, že Březová „v gruntech Bošáckych vystavena jest“. Pokoj teda nenastal. Vyplieneniu a zapáleniu Březovej Gabrielom Bethlenom v roku 1621 výdatne napomohli beckovskí hajdúsi, ak to neurobili počas jeho vpádu sami. Obec bola vybudovaná opäť, avšak ponosy jej obyvateľov na Bošáčanov neustávali: „...nenadále od ohně a jiného tyranství a poranění na polích i životech našich“.

Ani osemnásť storočie neprinieslo zmierenie, ba v roku 1704, počas povstania Františka Rákocziho II., sa stala najkrvavejšia udalosť konfliktu. Po prepade Bošáčanov a ukoristení ich vozov prišli svojich susedov ochrániť ľudia zo Zemianskeho Podhradia. Moravanov napadli a rozohnali. Pomsta však nenechala na seba dlho čakať. Na druhý deň Březovania s pomocou nemeckého vojska obkolesili obe susediace dediny a pobili asi stodesať ľudí, pričom vyhorelo mnoho kopianičarských usadlostí a aj časť Podhradia.

Po ďalších mnohoročných fahaniaciach nielen o chotárne, ale aj krajinské a štátne hranice vyriešol nakoniec posledné slovo cisár. V roku 1803 definitívne potvrdil hranice navrhnuté osobitnou komisiou a učinil sporom utrum.

Tak sa teda skončila takmer dvestoročná „vojna“ dvoch obcí v jednej doline. A hoci je dnes na krásnom bošáckom konci sveta opäť akosi priveľa hraníc, môžeme dnes len dúfať, že tie

najzávažnejšie hranice, totiž medzi fuďmi samotnými, už v budúcnosti nevzniknú.

Juraj Benko
Trenčín

ZELENÁ PLANETA

Zelená planeta

Vody jsou kalné,
obloha tmavne.
Smutek si sedá
teď už i na mne.

Kolem nás přiroda
pustá a fádni
není už živá
no tak si sáhnli

Z kominů továren
se hustý dým valí,
musí ho dýchat
velcí i malí.

Rostliny okolo
barvu svou ztráci,
jinam též odletí
nádherní ptáci.

Doufám, že za chvíli
všechno se změní,
přiroda obživne,
není to snění?

Lucie Romanová
Za Alejí 1072, Uh. Hradiště, 8.B

Budky do každé zahrady

Podzim je ta správná doba na výrobu i instalaci hnízdních budek pro ptáky našich zahrad, lesů, luk, parků a polí. Vybudováním umělých hnízd vytváříme větší možnosti a šance pro úspěšné vyhnízdění mnoha užitečných ptáků.

Vyvěšování budek má ne-sporný význam nejen pro ochranu ptáků, ale přispívá i k přirozené ochraně rostlin. Značně snižuje totiž nutnost používání chemic-

kilogramů hmyzu.

V zimním období sýkory zas spotřebují až 70% obalečů jabloňových, což se projeví červivostí pouze u 2% plodů. Nemalý užitek poskytují i ostatní druhy ptactva. Vždyť poštolka, sýček a kalous uloví denně až 3 hraboše, čímž zabraňují jejich přemnožení, a tím i značným škodám. Těchto výhod biologické ochrany vaší zahrady můžete využít i vy a to

Druh	Vnitřní výška (mm)	Rozměry dna (mm)	Průměr vletového otvoru (mm)
sýkory, krutihlav, lejsci, brhlík, rehek	230 - 270	130 x 150	30 - 35
rehek, lejsek šedý, konipasí	140	140 x 140	2/3 přední stěny
špaček	280 - 300	150 x 150	45 - 50
sýček, dudek	330 - 400	180 x 200	60 - 80
doupňák, kavka	330 - 400	180 x 200	80 - 100
poštolka, kalous	330 - 400	240 x 250	2/3 přední stěny
puštik	370 - 450	240 x 250	120 - 150

tab. 1

kých přípravků. Nejcennější jsou ptáci jako stálí pomocníci v boji proti škodlivému hmyzu. Například sýkora koňadra spotřebuje denně tolik potravy, kolik sama váží, tj. asi 17 gramů. A když víme, že sýkory mají větší počet mláďat a hnízdí dvakrát ročně, vyplývá z toho, že jeden pár ročně posbírá z vaší zahrady až 75

tab. 2

Druh	Budka	Prostředí	Pověsit na	Výška zavěšení	Potrava
sýkory, krutihlav, lejsci, brhlík, rehek	sýkorník	zahrady, lesy, parky	strom	2 - 4 m	hmyz, semena
rehek, lejsek šedý, konipasí	rehkovník	zahrady, parky	budova, zeď, strom	2 - 5 m	hmyz
špaček	špačkovník	zahrady, remízky	strom	3 - 10 m	všežravec
sýček, dudek	-	lesy	strom	2 - 15 m	větší hmyz, drobní hlodavci (sýček)
doupňák, kavka	-	parky	strom	> 8 m	všežravec
poštolka, kalous	poštolovník	parky, remízky, zahrady	strom	> 10 m	drobní hlodavci, jiní drobní obratlovci, větší hmyz
puštik	sovník	lesy	strom	> 2 m	drobní hlodavci, obratlovci, větší hmyz

jinak by mohlo časem upadnout. Stříška by měla přesahovat 1/4 celkové šířky budky, a měla by být odnímatelná pro snadnější čištění budky (u budek polootevřených může být stříška přibíta). Vletový otvor by měl být 2 cm pod vrchním okrajem, může být i oplechovaný proti rozšíření otvoru strakapodem. (Při oplechování by měl být plech nerezavějící a otvor zvětšený o 2 mm.) Pod vletový otvor nikdy nedáváme bidélko, tím se zpřístupňuje dutina pro predátory. Nakonec opatříme stříšku lepenkou, aby dovnitř nezatékala voda a budku povrchově natřeme impregnačním nátěrem.

Rozměry stěn v tabulce (tab. 1) jsou udávány jako minimální, velikost vletového otvoru by však měla být neměnná.

Instalace budky

Každou budku opatříme drátem, nebo závěsnou lištou. Budku instalujeme do optimálního prostředí na vhodný strom nebo jiný

objekt. Místo by mělo být chráněno před šelmami a dravci, častým rušením, či povětrnostními podmínkami. Budka by měla být situována na jihovýchod, vyvěšujeme ji již na podzim, v zimě, či brzo na jaře.

Budku přibíjeme na místo pomocí závěsné lišty připevněné

na zadní stěně. Drátem budku připevňujeme šetrně, kvůli delší trvanlivosti přidržujeme budku na dvou místech.

Vyvěšením budky pro ptáky můžeme na našich zahradách zpestřit pozorování přírody, opatřit si bezpečného ochránce v boji proti nežádoucímu hmyzu a

pomoci ptákům v jejich boji o život.

Gašpar Čamlík
Vracov

rehkovník

Jak zimují netopýři

Možná i vy při uklizení staré půdy či sklepa někdy objevíte na zemi hromádku drobných černých válečků trusu. „Proboha zas ty myši,“ pomyslíte si. Avšak možná je to jinak a máte to štěstí, že zrovna vaši půdu (v létě) či sklep (v zimě) poctili návštěvou netopýři. Že to za žádné štěstí nepovažujete? Doufám, že po přečtení dalších řádků se budete na netopýry dívat trochu jinak.

Netopýři to nemají s lidskou společností vůbec jednoduché. Již od pradávna jsou pronásledovanou skupinou, ostatně jako řada jiných „podivných“ tvorů jako jsou hadi či žáby. Pro svůj tajemný noční způsob života a neobvyklý vzhled se jim připisovaly podivuhodné léčivé schopnosti, byli zatracováni jako vyslanci nečistých sil nebo prostě byli jen tak zabíjeni.

Jako doklad pověr kolem netopýřů mohou posloužit staré „léčivé“ recepty v klasickém Brehmově životě zvířat uvedené zde k pousmání. „Netopýř jest nečistý ptáček, jest zakázán židovským zákonem a považován za postrach. Vezmi netopýra, usekni mu hlavu, usuš ji, rozemel ji, z toho vezmi tolik, kolik pojmeš do prstů, a podej se sirupem a octem nemocnému, nebo vezmi sedm tučných netopýřů bez hlav, které jsi před tím dobře vyčistil, nalij na

ně do skleněné nádoby ocet, až jest nádoba plná, postav na kamna, přiveď do varu, odstav a vychlad, rozetři netopýry v octě prsty, z toho dej nemocnému dva kvítky každý den pít. Tento prostředek byl vyzkoušen Avicennou, vykládajícím léčení sleziny“ (v překladu J. Jirsíka, 1926).

Ohrožení

Dnes zdánlivě aktuální recept jistě nebude nikdo brát vážně (pomineme-li to, že skutečně tuční netopýři se špatně shání), avšak řada pověr přetrvává dodnes. Přestože málokdo dnes bude pro dokonalou ochranu svého stavení přitloukat netopýra na dveře (pokud vím pojišťovny to naštěstí také nevyžadují), přesto řadě druhů netopýřů reálně hrozí vyhubení. Přitom se dá o netopýrech směle prohlásit, že jsou neobyčejně pestrou a úspěšnou skupinou savců. Vždyť až na polární oblasti a pár oceánských ostrovů osídlili celou planetu a jen u nás, tedy v České a Slovenské republice, žije dohromady 25 druhů netopýřů, což je přibližně čtvrtina savců žijících v našich zemích. Také přirození nepřátelé prakticky chybějí (pomineme-li sovy, o jejichž vlivu na populaci netopýřů se vědci přou). Příčin, proč u nás došlo během 50. a 60. let k drastickému úbytku netopýřů, je zřejmě více. Ať už je to masivní

používání chemických preparátů v zemědělství, kdy přes hmyz jakožto potravu se tyto látky dostaly až do těl netopýřů a mohly způsobit vyšší úmrtnost mláďat, nebo je to téměř naprosté vymizení přirozených lesních porostů v důsledku nevhodného hospodaření, takže na starý strom s dutinou dnes v lese prakticky již nenarazíte. Ovšem na druhou stranu člověk nabídl netopýřům řadu alternativních úkrytů, které začali využívat, jak si ukážeme na příkladu zimovišť.

netopýř
rezavý

Přezimování

Naši netopýři jsou výtučně hmyzožraví a jejich značné energeticky náročný způsob získávání potravy, tj. létání a echolokace (obdoba lidského radaru), vyžaduje neustálý přísun dobrot. Aktivita hmyzu tedy plně ovlivňuje i aktivitu netopýřů. V našich končinách pravidelně se opakující zimní období přinutilo i netopýry se přizpůsobit. Jejich letová aktivita ustává při teplotách pod 6°C z toho důvodu, že hmyz, který je s teplotou újeji svázán, prakticky nelétá. Zatímco hmyzo-

netopýr
velkouchý

žraví ptáci odlétnou za potravou do teplých jižních oblastí, netopýři to vyřešili jinak.

Zimu jednoduše přespí ve vhodných úkrytech ve stavu zvláštní strnulosti. Těmito úkryty jsou jakékoliv prostory, kde nejsou rušeni lidmi, a s optimálním klimatem, tj. bez výrazného proudění vzduchu, bez teplotních a vlhkostních výkyvů a s minimální teplotou v rozmezí od -1 do 12°C.

Pro některé druhy jsou takovými zimními úkryty dutiny silných stromů, ale pro většinu se jako nejvhodnější zimoviště ukázaly jeskyně. V dnešní době vezmou hojně za vděk i produkty lidské činnosti, jako jsou různé štoly či sklepení, ale například i bunkry pohraničního opevnění. Pro zimování netopýrů v našem regionu jsou zřejmě nejdůležitější jeskynní systémy slovenských Karpat, které ale na moravské straně Bílých Karpat chybějí. Známými zimovišti jsou pouze jeskyně Beskydského pseudo-krasu, tj. Kněhynská jeskyně, Pulcín-Hradisko, Kopce u Lidečka, Cyrilka a další.

Ale dalšími významnými zimovišti by zde mohly být již zmíněné lidské stavby a to zejména nepoužívané vinné sklepy, ovšem o těchto zimovištích nevíme zřetelně nic.

Každý druh netopýra má svou oblíbenou teplotu a také svůj oblíbený úkryt. Řada tzv. štěrbinových druhů využívá různých škvír a skulin. Jiné (tzv. dutinové) druhy, jako například vrápenci, se zabalí do létací blány a visí volně v prostoru doslova jako hrušky (tvarem je i trochu připomínají). Tyto dutinové druhy jsou také kriticky ohroženy proto, že v přírodě je vhodných dutin logicky několiknásobně méně než škvír.

Zimní spánek

Jak bylo uvedeno, potřeba zimního spánku je vyvolána

nedostatkem potravy. Na rozdíl od plazů nezpůsobuje upadnutí do dřímoty nízká teplota, ale netopýři se aktivně přizpůsobují množství dostupné potravy. Avšak zkuste si jen tak o hladu prospat třeba 4 měsíce. Já to během noci řeším tak, že občas zajdu do ledničky, avšak netopýři, i když v „ledničce“ přímo spí, zde toho moc k zakousnutí nenajdou.

V průběhu věků se však našlo řešení. Netopýři upadají do hluboké letargie (odborně zvané hibernace), kdy se výrazně zpomalují všechny životní funkce. Například teplota těla poklesne na 1 až 10°C, srdeční tep z 500 až 800 tepů za minutu během aktivity na pouhé 4 tehy, a obdobné je to i s dechem.

Bohužel netopýři velmi citlivě reagují na klimatické změny na zimovišti a probouzí se z letargie neobyčejně rychle (i během půl hodiny). Nevýhodou každého probuzení je to, že se při něm spotřebují značné množství energie, které by jinak stačilo na dlouhodobý spánkový provoz. I když netopýři běžně na zimovištích spánek přerušují a dokonce vyletují ven nebo se na zimovištích páří, jakékoliv lidské vyrušení je často příslovečnou kapkou navíc s následkem uhytní.

Právě z tohoto důvodu je ochranou přírody kladen takový důraz na zabránění přístupu lidem do podzemních prostor v zimních měsících. Věc jde tak daleko, že jsou i v tomto období výrazně omezeny a regulovány i vědecké aktivity. Kontroly na zimovištích se provádějí maximálně jedenkrát do roka, netopýři se kontrolují pouze vizuálně a v poslední době se toto již děje i za pomoci techniky, jako jsou různé speciální kamery, případně se aktivita na zimovištích zjišťuje pomocí infrazávoru (přerušení neviditelného paprsku prolétajícím netopýrem).

Zajímavosti

U nás koordinuje tyto aktivity Česká společnost pro ochranu netopýrů (ČESON) a podílí se na

ní řada vědeckých nebo ochranných institucí, jako jsou univerzitní pracoviště, Národní muzeum v Praze či Agentura ochrany přírody a krajiny, ale i nevládní organizace, jako je Český svaz ochránců přírody (ČSOP). Díky tomuto dlouhodobému výzkumu na zimovištích se kromě sledování početních změn podařilo zjistit řadu poznatků.

Například jednotliví netopýři mají na zimovištích často svá oblíbená místa, na která se každý rok s neuvěřitelnou přesností (na centimetry) vrací. Nebo je to obdivuhodná dlouhověkost, která pravděpodobně je zajímavým důsledkem zmíněné schopnosti hibernace (a tedy pomalejšího „opotřebení“). Netopýři se dokonce dožívají věku i okolo 30 let, což je v přírodě u tak malých zvířat opravdovou raritou. Vždyť stejně velcí savci, jako jsou například myši, se dožívají v průměru desetkrát méně.

Proto, až někdy ve vašem vinném sklepe náhodou objevíte v lednu netopýra, nechte ho prosím v maximálním klidu spát. S trochou nadsázky pak třeba budete moci po dlouhá desetiletí tipovat, zda příští zimu bude Tonda (pokud si jej tak pojmenujete) na té naprasklé cihle v rohu nad Ryzlinkem opět viset. V neposlední řadě budeme samozřejmě rádi, když nám dáte vědět (např. na pracoviště správy CHKO), čímž přispějete k lepším znalostem o zimování netopýrů v Bílých Karpatech.

Petr Wolf
Rožnov pod Radhoštěm

vrápenec

O lubinských gajdošoch (2)

Ale vieme o pravdivosti iného príbehu z Lubiny. V roku 1907 na pozvanie J. L. Holubyho prišiel do Lubiny ľudobný skladateľ Leoš Janáček. Tešil sa štedrej pohostinnosti vtedajšieho cirkevného inšpektora evanjelickej cirkvi v Lubine - Jána Slávika-Kubiču. Leoš Janáček zotrval v Lubine niekoľko dní a zapisoval si do notovej osnovy melódie našich piesní. Veľmi sa zaujímal o gajdošské umenie Jána Uhelného. Bol to vraj chýrny gajdoš. Keď začal stiskaf pod pazuchou svoje gajdy, nejedno dievčenské srdce sa pri jeho hre potešilo, ale aj zaplakalo. Nuž a to je náš ďalší príbeh...

Gajdoš Uhelný žil na dolnom konci dediny. Nebol gazdom, nemal majetku, iba nevelký dom s pivorom, izbou a „výškou“. Jeho domec bol zastrčený vo dvore, kde bývali ďalší dvaja gazdovia. A tak do stodoly i do humna museli Uhelných chodiť cez susedove „návracjé“. Ale keď na jar domec vybielili a podmazali „na svetlo“ - modrou farbou, v okienkach sfa dňa zakvitli muškáty a zazelenal sa „janiček“, domček vždy opeknel.

Gajdošovi to stačilo. Niečo si privyrobil u gazdov, niečo vyhral gajdami v krčme či na svadbách. Poznal veľa piesní a zahral rovnako dobre do skoku či do spevu. A keď ho sužoval trpký žiaľ, vraj bolo počuť jeho gajdy plakať... Možno to vábilo nejedno lubinské dievča, aby prišlo podvečer „za Valovce na náton“ (náton - priestor, kde sa rezalo a káľalo drevo). Tu sa schádzala po večeroch mládež, tu bývalo veselo.

*Na tom našejm nátoni
zavrceľ sa šváry šuhaj na vraném koni.*

*Zavrceľ sa sem a tam,
skadial sa ja, moja milá, od vás vymotám.*

*Vymotaj sa, skadial chceš,
keď ty mojej vernej lásky milovať nechceš!*

Nečudo, že gajdošove cívne melódie našli svoju odozvu v srdci mladučkej Katky zo Sadržých dvora. Možno práve pre túto dievčinu ich hrával mladý gajdoš, nimi vyjadroval rodiaci sa krásny cit. Letné večery boli piné nehy i mladických nádejí.

A stalo sa v tom čase na lubinských kopaniciach, že mladý

gazdovský syn Martin sa zahľadel do pekného lubinského dievčaťa. Padli si do oka ešte v jeseni - v hore pri hrabaní šustia. Martin si všimol, že je dievča nielen pekné, ale vie sa i pri robote zvrtať. A ako sa dokáže usmiať a mílo odvetiť...

Raz pri robote otec Martinovi nadhodil, že by sa im veru zišla do domu mladá gazdiná. Syn nezaváhal s odpoveďou: „Tatičko, já už mám ženu vybranú, môžeme ju v sobotu pýtať!“ No keď povedal, že je to Zuzka, tá sirota z horných kopanic, otec nenamietal, ale ani radosť na ňom vidno nebolo.

Na druhý deň sa obaja vybrali do obce za notárom a ten im povedal, že keď ide o sirotu, ktorú si zobrali gazdovia z horných kopanic z ústavu, tak musia mať k sobášu povolenie od „sirotského otca“ - až z Nitry. Na to sa otec zdvihol zo stoličky a prehlásil: „Ej, bolo by to za nevestu, aby sis' pre nu až do Nitry išel! Jaká bude, takú si vezneš!“

Vyšli pred obecny dom - Martin bledý ako stena a otec rozhodnutý vec doriešiť. A vtedy im prišiel do cesty ujec Sabroš. Bol to otec Kačky, čo sa zaľúbila do gajdoša Uhelného. Slovo dalo slovo, zabočili do krčmy, vypili si a ... dohodli sa na sobáši svojich detí - Martina a Kačky. Martinov otec rozhodol: „Vezneš si, jaká je! Šak je pekná, červená jak ruža, robotná. Jaká bude, na takú si mosíš zvyknúť!“

To sa stalo pred veľkou nocou a otcovia hneď tam dohodli aj termín svadby - na Svätodušnú nedeľu. Pred rokom 1900 sa sobáše aj svadby odbavovali v nedeľu.

„Oddánek“ (starodávny výraz - snúbenec) Martin za celý čas od Veľkej noci až do svatby svoju oddánku ani raz nenavštívil. Prišiel až v deň svadby. Vtedy bol taký zvyk, že nevesta išla do kostola so ženami a ženich s chlapmi. Po sobáši šla mladá nevesta na kopanice peši. Nad Lubinou na Čírke horko zaplakala a so ženami si zaspievala: - Ach, Bože mój, prebože mój dobrý, dze já budem nocovať? -

...Roky utiekli ako zmo pomedzi prsty. Ako si mladí manželja na seba zvykali, to nevieme. Pravdou

je, že vychovali spolu šesť detí, dožili sa i radosť z vnúčať. K babičke Kačke a dedkovi Martinovi často prichádzala „na službu“ vnučka Anička. Starali sa o ňu, keď jej rodičia odišli „na hauzirku“ (podomový obchod). Anička cítila, že ju majú radi a bolo jej tam dobre.

Jedného dňa bolo počuť zvon z kopanic - z Miškech zvonice. „Podtrhali dvakrát“ (zvonár urobí v krátkych intervaloch za sebou dve pauzy), čo znamenalo, že zomrela žena. Vyzváňali niekdajšej sirote Zuzke. Vnučka Anička vybehla na násyp. Pri teplom počasi sedávali tam dedičko a fajčili fajku.

Lubinský rovesník gajdoša Uhelného na fotografii z roku 1950

Sedeli i teraz, ale fajka bola na stoliči a po tvári im stekali slzy. Prefaknutá Anička bežala za babičkou: „Babička, dzedičko plačú, ani fajku nemajú v hube!“ Babička pohľadkala vnučku po vlásokoch a povzdychla si: „Nechaj ho, vnučka moja, nech si poplače. Šak aj já som celý život myslela na toho gajdoša... šak len krásne hrával!“ V tej chvíli sa po jej vráskavej tvári mihla akási boľavá, no nežná spomienka na mladosť.

A v dedkovej pamäti možno zazneli útržky zo smutnej Zuzkinej pesničky, čo mu kedysi zaspievala na rozlúčku:

*Mala som holúbka v truhle zankru-tého,
ale mi uleceľ do pola širého.
Uleceľ, uleceľ, pod zelený dubec,
Už sa vám nevráci mój milý holubec...*

Zrejme aj vďaka takejto skúsenosti už nikdy nikomu nebránili v tejto rodine pri výbere životného partnera.

Ofga Hrabovská
Lubina

O tom, proč veverky dělají veliké zásoby

V horách, co jim dnes říkáme Krušné, na jižním úbočí jednoho kopce, co se dnes nevím proč jmenuje Komáří hůrka, žila kdysi spousta rezavých veverek. Všechny ty veverky byly ohromně hravé a hašteřivé. Nepřipouštěly si žádné starosti a celé dny trávil neskonalým skotačením a vymýšlením nejrůznějších pitominek. Kdo zná alespoň trochu dnešní veverky mohl by říct, že takové jsou

veverky dodnes. Ale neměl by pravdu. Dnešní veverky si také rády hrají a všelijak dovádějí. Krom toho však spousta dnů tvrdě pracují, zejména na podzim. Kromě svých velice důmyslně vybudovaných pelíšků totiž připravují spousta všelijakých úkrytů a rafinovaných skrýší. Do nich potom celý podzim snášejí veliké zásoby nejrůznějších dobruček, to aby dobře přečkaly dlouhou a ošklivou zimu.

Jak jsem řekl, veverky kdysi dávno, to byla jiná čeládka. Žily si lehkomyšlně, protože je nikdy nic zlého nepotkalo. Zimy byly kratinké a teplé, jestřába a kunu potkaly málokdy. A tak si pořád hrály. Nejraději na honěnou nebo na schovávanou. Ale milovaly i házení šíškami dolů na cíl, běh po kmeni stromu ve spirále, přeskoky na dálku, skoky do hloubky (to byla obzvláště dobrodružná disciplína) a štafetové běhy okolo paseky. Šíleně rády hrály i divadlo. Tedy, ony tomu trochu nadnesené říkaly divadlo. V podstatě šlo o to, že se jedna z veverek vyšplhala na nějaké vyvýšené místo a před obecenstvem tu zahrála nějaké jiné zvíře. A tak všelijak mňoukala, štěkala, chrochtala, prskala, pištěla a tvařila se, vždy k velké radosti ostatních veverek, co se seběhly z celého lesa. Určitě jste tu legraci už někdy zažili, když nad vámi ve větvích stromu nějaká veverka zuřivě prskala a vřeštěla. Tak to bylo to divadlo. Veverka vám prostě představovala kunu, či rysa a nebo nějakou úplně vymyšlenou postavu.

V těch dávných dobách bylo prostě všem veverkám hej. Jednou se však nad Komáří hůrku přihnala ohromná bouře. Těžké olověné mraky zakryly nejprve sluníčko a potom celou oblohu. Z pravého poledne tak nastala hluboká noc. Potom přišel hrozivý nápor větru a za ním už jen blesky a hromy a ukrutná průtrž mračen. Jeden z těch blesků udeřil do ohromného buku, co převyšoval okolní les. Buk se rozštípl od vršku koruny až dolů k zemi a potom se za strašného rachotu zřítíl. Když po hodině bouřka přešla a opět vysvitlo sluníčko, běžely

se zvědavé veverky podívat, cože se to vlastně s bukem stalo. A hlavně s rodinou veverky Terezy, která žila v dutině po datlovi uprostřed bukového kmene. Když přiběhly, uviděly hotovou katastrofu. Starý buk tu ležel silou blesku rozštípaný doslova na kousky. Po Terezině hnízdě nebylo nikde ani památky. V tom veverky zaslechly tiché kňourání a k překvapení všech se z pod trosek stromu vyhrabala maličká veverčička s kožíškem docela černým. Snad to bylo tím bleskem, snad prožitým leknutím, nikdo nevěděl proč, ale ta veverčička měla srst černou jako uhel. Byla jediná, kdo z Tereziny rodiny přežil. Proto dostala jméno Terezka a jedna z jejích tet si ji vzala na výchovu k sobě.

Veverky z Komáří hůrky brzy zapoměly na bouřku i na škodu, kterou napáchala a dál se věnovaly svému bezstarostnému životu. Terezka však byla dočista jiná. Bujaré hry ji nezajímaly a raději posedávala vysoko nahore v korunách stromů a koukala do dálky. Mamě ji teta posílala za ostatními veverkami hrát na schovku nebo na honěnou. Tak to šlo dál a Terezka se toulala víc a víc. Mezitím dospěla a tak si jednou v dutině starého dubu udělala vlastní pelíšek. Od té doby žila úplně sama.

Terezka ale nebyla smutná a zasmušilá veverka, jak si možná představujete. Naopak, život jí teď nesmírně bavil. Ostatní veverky a jejich bláznivé hry jí vůbec nescházely. Den co den podnikala výzvedné výpravy do širokého okolí. Přitom například zjistila, že na svazích Komáří hůrky roste spousta nejrůznějších stromů a keřů. Že každý má úplně jiné listy, květy i plody a dokonce i jinou kůru a pupeny. Zrovna tak zjistila, že žaludy z jednoho stromu jsou úplně jiné, než žaludy ze stromu sousedního a zrovna tak to bylo s bukovicemi, lískovými oříšky, peckami lesních třešní, jádérky lesních jabloní, kuličkami lip, nosíky z javorů a jasanů, a prostě s kdejakým stromem či keřem, který objevila. A protože Terezka už jako malé veverčátko poznala, jak je vše pomíjivé, začala všechna ta semínka, plody, lističky a pupeny schovávat. Brzy schraňovala a ukryvala úplně vše co našla a objevila. I mrtvé brouky, ulity měkkýšů, hezké kamínky a nejraději ze všeho nejrůznější ořechy a oříšky. Krom toho úplně propadla houbám. Strašně se jí líbily jejich proměnlivé tvary a barvy a bylo jí nesmírně líto, že většina schovaných hub brzy shnila. Časem však přišla na to, že některé ryzce, strmělky a čirůvky dokáže ve vzdušných skrýších z listů udržet hodně dlouho, aniž by shnily či dokonce ztratily svou vůni, barvu a tvar.

Těžko říct, kam by Terezku její záliba přivedla, kdyby nepřišla ukrutná zima. Byla to opravdu nejhorší zima, jakou kdy v Krušných horách pamatovali. Napadla spousta sněhu a silný mráz nepolevoval mnoho týdnů. Velké množství ptáčků a zvířátek pomrzlo. Těžce se vedlo i veverkám z Komáří hůrky. Posledních pár veverek se pomalu loučilo se životem, když v tom se u nich objevila černá Terezka. Všechny je oběhla a přiměla opustit jejich malé pelíšky. Během jediného dne se veverky

shromáždily v prostorné dutině prastaré babyky, plné suchého listí. Dutina byla překvapivě teplá a navíc plná všelijakých dobrot. Však to byla jedna z největších Tereziňových skrýší. Trvalo několik dnů, než veverky spořádaly nashromážděné zásoby nejrůznějších semínek, plodů a hub. Za tu dobu se velice spravily a dostaly znovu chuť do života. Pod vedením Terezky se potom veverky každý den vydávaly na objevnou výpravu k nějaké skrýši. V některých skrýších bylo jídla méně, v jiných zase více a tak to nakonec stačilo pro všechny až do příchodu jara.

Když konečně sešel i poslední sníh a hory se znovu rozzářily tisíce květy a zašuměly novým listím, život se vrátil do starých kolejí. Ptáci zpívali své jarní písničky, motýli létali z květu na květ a mládí zajíci se proháněli v zeleňoučké trávě. Vše bylo jako dřív, až na veverky. Ty se velice změnily. To tam bylo jejich bezstarostné řádění. Místo toho pilné a pečlivě

prohledávaly celý les. Hledaly dutiny ve stromech, ve starých pařezech, mezi kameny i pod kořeny. Vybíraly si pečlivě své budoucí pelíšky a zásobárny. Mnohé se dokonce naučily splétat jedinečné skrýše z olistěných větvíček vysoko v korunách stromů. Za jedinou zimu veverky poznaly, že bezstarostný život není vším a pochopily, že nebytí pracovitě Terezky, tohoto jara by se nedočkaly. Terezka se jim stala vzorem a ideálem. A tak je tomu dodnes. Veverky jsou hravé i pracovité a na podzim dělají ohromné zásoby dobrůtek ve spouště skrýší. Často je ani nepotřebují nebo dokonce zapomenou, kde kterou skrýš mají. Na jaře dalšího roku pak z některých jejich zásobáren vyrůstají semenáčky dubů, lísek, javorů a jiných stromů a keřů. A aby na Terezku nikdy nezapomněly, rodí se krom rezavých i černá a hnědá veverčata.

Pavel Bezděčka

ZELENÁ PLANETA

31 Zeměspravů

Tento příběh se mohl a taky nemusel stát, ale v době skřítků, skřetic a v době skřítků Zeměspravů by se určitě udál. A to'tak, jak vám budu nyní vypravovat.

Každý z vás si určitě dovede představit nějakého skřítko. Ale Zeměspravové byli zvláštní tvorové. Napůl lidé, napůl rostliny. Nebyli ani moc velcí, ani moc malí. Do celého metru jim chyběl jen kousek, tak na šířku dlaně. Za to ale byli velmi chytří a mazaní jako lišky. A nejvíce ze všeho jim záleželo na přírodě, ve které měli své domečky. Po celé dny se starali, aby v lese a v potůčku, který pramenil na nedalekém kopci, bylo vše v pořádku. Dlouho se jim dařilo. Až jednou se na okraji lesa objevili neznámí lidé s podivnými páchnoucími stroji. Ihned v lese začali dělat hrozný nepořádek. Všude ležely plechovky, papíry a různé jiné páchnoucí věci.

„Budou kácet stromy, ničit naše palouky a potoky a to určitě jenom proto, aby si mohli postavit tu svoji placatou šedou čáru, po které jezdí ty podivné věci na kolech!“ vykřikl Ignác, jeden ze skřítků.

„Tomu musíme přece zabránit!“ řekla Ignácova žena Máša. A ostatní skřítci se hned přidali. „Musíme zjistit, kdy začnou!“ volali jeden přes druhého. Dohodli se, že po setmění se připlíží do tábora lidí. V táboře slyšeli podivné věci: „Tak zítra v poledne začneme, dělníci musí vykácet průsmyk lesem pro cestu k novému sídlišti, která tudy povede. A palouky...“ nedořekl silný muž v černé čepici. „Zdá se mi, že nás někdo poslouchá!“ zašeptal. Zeměspravové se potichu odplížili domů. Jakmile byli doma v bezpečí, začali se radit, co udělají. Jako první se ozval skřítek Ignác: „Musíme jim v tom za každou cenu zabránit, ale protože je nás málo, tak zavoláme na pomoc všechna zvířátka z lesa!“ Na to se ostatní skřítkové rozběhli po lese s prosbou o pomoc.

A tak se po nějaké době na palouce u skřítků Zeměspravů sešla pestrá společnost: srny, jeleni, zajíci, medvědi, v tichosti se připlížily lišky, z korun stromů se ozývalo skřehotání zástupců ptačí říše, ve spadeném listí šustili hadi, přiletěly vosy a včely, v potůčku výhrůzně klapal klepety rak Klepetáč. Na palouku pod lesem to vypadalo jako v ZOO. Všichni

souhlasili s tím, že se musí proti vpádu lidí vzepřít. Vypracovali tajný plán s ohromujícím názvem „Hrrr na ně“. Pak šli všichni spát, aby mohli brzo ráno vstát a jít vyhnat lidi z lesa ven. Za úsvitu se všichni v naprosté tichosti připlížili k táboru lidí. V okamžiku, kdy se rozvrčely píly a zableskly se sekery, vydal skřítek Ignác povel „Hrrr na ně!“ Začala bitva, jakou snad nikdo nikdy neviděl.

Jeleni odnášeli dělníky, kteří se nestačili schovat, vosy a včely je vyháněly z křovin a různých úkrytů, ptáci klovali do těch, co vylezli na stromy, ježci ochotně nastavovali bodliny padajícím a rak Klepetáč si vzal na starost silného muže v černé čepici, který se chtěl schovat v jeho potůčku. Prostě MELA! Lidé neměli šanci se ubránit proti spravedlivému útoku armády „Z lesa“. Lidé ječeli a utíkali z lesa pryč. „Už se sem nikdy nevrátíme!!!“

A tak Zeměspravové s pomocí zvířátek pro tentokrát vyhráli. Bohužel to tak není vždycky, proto se neustále vyskytují podivní lidé, kteří netuší o skřítkoich.

Jan Červenka
ZŠ Za Alejí 1072, 7.C.
Uh. Hradiště

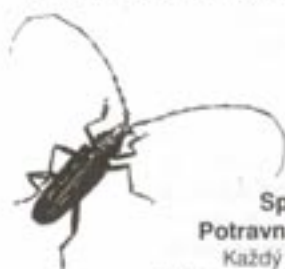
Doplňovačka

1. Kopytník žijící v Tatrách
2. Vysoká bylina s bílými okvětními lístky a žlutým středem
3. Zařízení pro zimní přikrmování lesní zvěře
4. Severský stát
5. Druh srážky
6. Jedna z prvních jarních bylin
7. Dopravní prostředek šetrný k přírodě
8. Největší česká ryba
9. Prvek, vytvářející vrstvu, jež chrání zemi proti UV záření
10. Jehličnatý strom opadávající na zimu
11. Jedna z největších sov
12. Známý městský pták, který u nás přezimuje
13. Zmrzlá rosa
14. Člověk živící se bezmasou stravou

Vyřadte nesprávně zařazené živočichy:

- * stěvlík, tesařík, mandelinka, vosa, potápník
- * vodouch, křížák, sekáč, pokoutník, komár, slíďák
- * mlok, ropucha, čolek, macarát, mločik
- * rejsek, pích, potkan, křeček, myš, krysa
- * čáp, vlaštovka, slepice, netopýr, červenka, kos
- * užovka, úhoř, zmijs, kobra, krajta

Správné odpovědi z minulého čísla:

Potravní řetězec - chyby v textu:

Každý živý tvor **nepotřebuje** (potřebuje) k životu potravu. Většina rostlin je schopna si složité látky-potravu vytvořit sama. Procesem zvaným **fotosyntéza** (fotosyntéza) mění za pomoci sluneční energie vodu, oxid uhličitý a minerální látky v organické sloučeniny. Rostliny jsou **na konci** (na začátku) každého potravního řetězce. Potravní řetězec je řada živých organismů, kde se každý z jeho členů živí nějakým jiným.

Rostliny (zvířata) **požírající** (rostliny) nebo jiné **rostliny** (zvířata) označujeme jako konzumenty. Na začátku (na konci) pyramidy se vyskytuje konzument, živočich, který nemá nepřátele. Například orel, liška nebo medvěd.

Protože mnohá zvířata pojídají rozmanitou potravu, potravní řetězec často přesahuje a prolíná se s jinými. Když bytost na vrcholu potravního řetězce uhynie, bakterie ji rozloží na jednoduché látky, které znovu využijí živočichové (rostliny) jako svou potravu.

- sestavení podle obrázků:

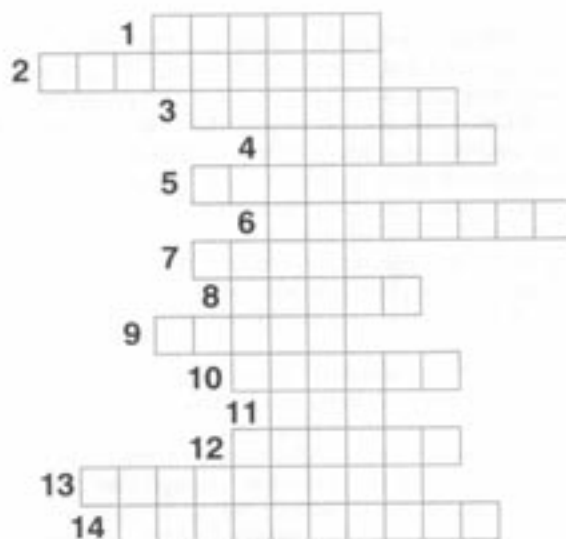
Sluníčko - obilí - myš - sova nebo kočka

Sluníčko - list

Sluníčko - obilí - ptáček - kočka

Názvy:

rus je hmyz; třemdava je rostlina; zevar je rostlina; puščík je sova; kulík je pták; moták je dravec; dřípatka je rostlina; kožojed je brouk; majka je brouk; jzlivka je hmyz; máčka je rostlina; ruměnice je hmyz; šanta je rostlina.

Dokážete odhalit, jaké názvy živočichů se zde skrývají?

1. ŽÁKŘÍK - pavouk
2. EPÝŠLS - plaz
3. PUCHOAR - obojživelník
4. TIŠKA - dravá ryba
5. LOVAKAV - pták
6. NEJEL - sudokopytník
7. ČOKBABA - motýl
8. KATERORSTO - ryba

Poděkování

Vážení přátelé, časopis Bílé - Biele Karpaty dospěl ke konci 6. roku své existence. Jsme rádi, že se nám jej daří i nadále vydávat, přestože není vždy jednoduché na něj sehnat dostatek financí. Časopis tohoto rozsahu vždy bude neziskový, a vždy bude vyžadovat finanční podporu ze všech možných zdrojů. Především nás nesmírně těší podpora ze strany vás, čtenářů, a obcí Bílých Karpat, protože to považujeme za projev zájmu a pochvalu kvality naší práce.

Proto děkujeme všem obcím, které časopis i letos finančně podpořily:

Strážnice (2000,- Kč), Radějov (1136,- Kč), Blatnice, Kněždub, Lipov (1000,- Kč), Pitín (680,- Kč), Bojkovice, Kuželov, Loučka, Rudice, Sehradice, Slopné, Suchov (500,- Kč), Tvarožná Lhota (404,- Kč), Bystřice p. Lop., Haluzice, Hluk, Komňa, Nivnice, Tasov (300,- Kč), Rudimov (210,- Kč), Bánov, Blatnička, Březová, Horní Němčí, Kozojidky, Lipová, Malá Vrbka, Nedašov, Nová Lhota, Petrov, Záhorovice (200,- Kč), Uh. Ostroh (136,- Kč), Vlčnov (68,- Kč).

Potěšením byl dále velký počet předplatitelů, kteří dobrovolně přispěli víc, než je stanovené roční předplatné (68,- Kč/Sk). **Za zvláště vysoký příspěvek děkujeme následujícím:** P. Kolínský (Praha, 680,- Kč), J. Remeš (Uh. Brod, 500,- Kč), A. Cimala (Veletiny, 400,- Kč), V. Zich (Rohatec, 355,- Kč), M. Marenčák (Chrudim, 300,- Kč), L. Šafránková (Praha, 300,- Kč), J. Tománek (Štítná nad Vláří, 300,- Kč), I. Urban (Zlín, 280,- Kč).

Za částku od 110,- do 200,- Kč patří poděkování těmto předplatitelům: J. Barbořiková (Popov), M. Blažková (Jablonec nad Nisou), J. Černohorská (Louka), M. Daněk (Hodonín), K. Filipová (Praha), J. Haunerová (Slavičín), J. Hořák (Strážnice), V. Jál (Pitín), K. Klígr (Pardubice), J. Kodrňák (Uh. Ostroh), M. Krajča (Štápanice), M. Křivák (Fryčdek-Místek), Z. Machová (Staré Město), V. Machová (Uh. Hradiště), M. Majzlíková (Luhačovice), J. Neuzil (Brno), L. Odstrčilová (Uh. Hradiště), R. Pešek (Bojkovice), Z. Ševčík (Pitín), J. Šuhaj (Bohumín), V. Trappl (Hodonín) a ZAPA Beton, a.s. (Praha).

Částku do 100,- Kč jsme dostali od následujících odběratelů: M. Bača (Slavičín), A. Bartošíková (Uh. Brod), A. Bujáčková (Uh. Brod), K. Buš (Strážnice), M. Čaňo (Brno), M. Erlich (Hodonín), J. Fanta (Moravský Písek), J. Goňa (Rokytnice), J. Havelka (Brno), M. Horňák (Suchá Loz), A. Hozáková (Velká n. Vel.), K. Chaloupková (Rádlo), Z. Chatrný (Hodonín), J. Kadlec (Napajedla), M. Klímová (Uh. Hradiště), J. Kostka (Vlčnov), P. Kročil (Kunovice), M. Kunovjanková (Blatnice), J. Lovecká (Bystřice p. Lop.), A. a J. Miklášovi (Strání-Květná), J. Mikulec (Uh. Hradiště), J. Okénka (Nová Lhota), M. Pazderová (Veselí n. Mor.), V. Příklad (Skalička u Hranic), J. Suchý (Bánov), A. Sumec (Brno), F. Šišák (Horní Lideč), pí. Urbaničová (Uherský Ostroh), M. Ušáková (Bojkovice), K. Vincencová (Průhonice).

Redakce

Oprava

Vážení čtenáři, v minulém čísle časopisu technickou chybou vypadla část článku **Sluneční kolektor na moštárně je hotov**.

Vám i autorovi článku se omlouváme a chybějící zbytek článku uvádíme zde:

Dokončením kolektoru přibyl v Hostětíně další ukázkový projekt. Doplnil tak kořenovou čistírnu, moštárnu, výtopnu na biomasu a dříve instalované sluneční systémy na ohřev vody.

Radim Machů, Hostětín

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty o.p.s., Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty (Veselí nad Moravou), Regionální pobočka Společnosti pro trvale udržitelný život Bílé Karpaty (Uherské Hradiště) a Centrum environmentálních aktivit (Trenčín) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).

Finanční podpora: Ministerstvo životního prostředí ČR v rámci otevřeného programu SSEV Pavučina a ČSOP „Národní síť center environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty“, Nadace Open Society Fund Praha

Kontaktní adresy:

VIS Bílé Karpaty
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel., fax: 0631 / 322 545
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz
Jan W. Jongepier

Regionální pobočka STUŽ Bílé Karpaty
Palackého nám. 293
686 01 Uherské Hradiště
tel., fax: 0632 / 551637
e-mail: stuz@uh.cz
Jana Hajduchová

CEA
Legionárska 5
911 01 Trenčín
tel., fax: 032 / 640 0400
e-mail: cea@changenet.sk
Richard Medal

Redakce: Pavel Bezděčka, Katarína Devánová, Božena Gajdová, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Richard Medal, Viasta Ondrová, Pavel Popelka, Jiří Pšurný

Autoři fotografií: Jan W. Jongepier (str. 2), Pavel Bezděčka (str. 5, 7), Richard Medal (str. 8, 9, 17), Bohumil Jagoš (str. 14), p. Šprtal (str. 16).

4. číslo ročníku 2001 vychází v prosinci 2001

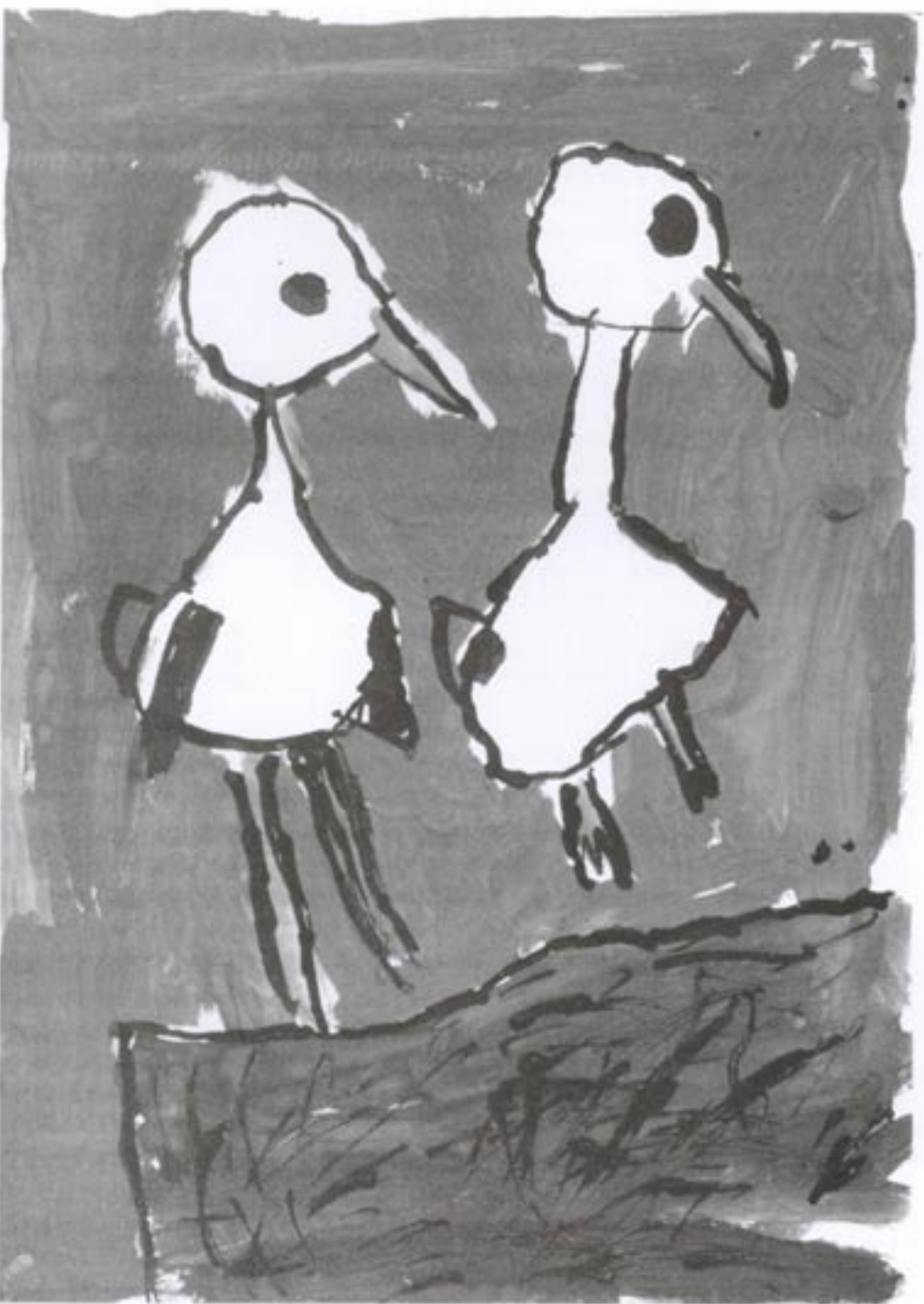
Reg. č. 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník VI, číslo 4, náklad 2000 ks, cena 17 Kč, 17 Sk

Tisk: ALDIPRESS Veselí nad Moravou

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p. OZJM, Ředitelství v Brně č.j. P/2-957/99 ze dne 25. 2. 1999.

***Trocha bolesti v lásce je jako síl do polévky;
aby nám lépe chutnala.***

Mathias Claudius (německý básník 1740 - 1815)

Obrázek namaloval Jan Olejník z MŠ Tyršova, Veselí nad Moravou.

Podávání novinových zásilek povoleno
JmH ČP č.j. P/2 - 957/99 ze dne 25.2. 1999.
Reg. č. 7428, ISSN 1211 - 3638,
Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce v ČR povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E 12382.

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty
Barolomjiské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 17 Kč, 17 Sk